

SKAMLØST SLAM

#1

LATIN
AMERIKA

Årgang 23 – juni 2019
Latin-Amerikagruppene i Norge

LATIN AMERIKA

#1 – juni 2019
Årgang 22
Løssalgspreis: 70,-

Utgiver:
Latin-Amerikagruppene i Norge
Kolstadgata 1
0652 Oslo

Latin-amerikagruppene.no/tidsskrift

Skribenter:

Arthur Rebonatto Oltramari
Deise Nunes
Larissa Avelar
Guro Stavseth
Magnus Flåten Nickelsen
Tuva Sætre
Francesco Cardarilli
Elise Øksnes Fjordbakk
Veera Katarina Mo
Ingrid Fadnes
Astrid Fadnes
Andres Tintinago Gonzalez
Samuel Amorim
Vilma Taubo
Matilde Angeltveit
Vilma Taubo
Kristin Dilani Nadarajah
Linda Haglund
Matilde Solberg Clemetsen
Nicolas Jara Marthinsen
MSTs internasjonale utvalg

Bidragstere:

Oda Balke Fjellang
Astrid Fadnes (layout)
Mimi Mørk
Anneli Rystad Aune
Kristine Vasland Flåt
Hanna Hagebø Steffenak
Åse Fadnes
Vilde Holmboe Mortensen
Eirin Høiseth
Ingrid Andrea Holland
Diego Marin Rios
Clarisse Carvalho
Nina Luhr
Pedrosa Neto
Juan de la Cruz Ruiz
Lou

INNHold

Leder	3
Brasil: Historisk kontekst	5
Ideologiløst?	6
Sarava´	9
Hvorfor snakker vi om Hydro?	12
Pensel til advarsel	16
Ideologisk og politisk sammensetning av Bolsonaros regjering	18
Å spise er en politisk handling	22
Lula - Brasils håp ble poltisk fange	24
Svart protest	26
Filmscener fra Brasils virkelighet	28
Et korstog mot den frie kunsten	30
Karneval - Folkekultur og kampen om gata	33
Beretning fra Barcarena	36
Minga i Colombia	37
Vårbrigaden i Guatemala	38
Bildeserie: Migrasjon	40
Organiserte fanger sultestreiker i Chiapas	44

Foto forsiden og side 3:

Bildet er fra Norsk Hydro sitt aluminumsanlegg i Brasil. Det ligger i Barcarena i delstaten Pará. Det vi ser på bildet er et rødslamdeponi, altså avfallet som ligger igjen etter produksjonen. Det er fra dette deponiet det skjedde store utslipp i februar 2018, men også ved andre anledninger. Som en kan se fra bildet ligger rødslammet helt udekket til.

Foto: Pedrosa Neto

Vil du skrive for oss?

Har du en ide til en artikkel, bildeserie eller et tema vi bør ta opp? Vi tar gjerne imot reportasjer, kulturanbefalinger, kommentarer, debattinnlegg og andre ting med Latin-Amerikatemata.

LEDER:

SKAMLØST SLAM

TEKST: ODA BALKE FJELLANG.
Gjesteredaktør for LatinAmerika #1 2019.

Vårt første tidsskrift fra 2019 omhandler Brasil. I denne utgaven forsøker vi å utforske og belyse et par av de mange endringene som har skjedd i den siste tiden. På samme tid ønsker vi å ikke miste blikket av de lange linjene - hva har formet Brasils fortid? Og i hvor stor grad er dette fortsatt med på å forme nåtiden og fremtiden? I et land med ekstreme forskjeller mellom folkegrupper ble presidentvalget mye mer utslagsgivende for utsatte grupper. Den politiske høyredreiningen i Brasil rammer spesielt fattige, urfolk, svarte og LHBTI-personer. For å ikke snakke om naturen og økosystemet. Flere av tekstene tar opp den nyvalgte presidenten Jair Bolsonaro's plan for landet og utfordringene dette vil bringe. Han taler til stadighet om å være "ideologiløs" - og nettopp dette ønsker vi å motbevis.

Denne utgaven publiseres året etter at to solidaritetsbrigader har vært i Brasil, og både i tidsskriftet og i redaksjonen har disse brigadistene bidratt med sine refleksjoner og kunnskap. Samtidig som noen endringer er gledelige å høre om, slik som massiv mobilisering for et mer rettferdig samfunn, er andre trekk ved det brasilianske samfunnet

ubehagelige å lese om. Spesielt gjelder dette når det er norske aktører som står bak. LAG har fulgt norske investeringer i Latin-Amerika over lang tid, og følger nå Hydro-skandalen tett. Vi har jobbet med aktivister, lokalbefolkning og vitenskapsfolk både i Brasil og i Norge, og vil fortsette å presse på for at driften skal skje på en forsvarlig måte.

Med oss i tidsskriftet har vi brasiliansk artist som maler det inntoget han ser kapitalismen gjøre mot naturen han vokste opp rundt. Tittelen "Skamløst Slam" henspiller til rødslam - det giftige avfallet som lokalbefolkningen rundt Hydros anlegg må ta konsekvensene av, mens Hydro og Norge profiterer på aluminiumsproduksjon. Bakerst i bladet finnes innblikk fra Mexico, Honduras og Guatemala innsendt av brigaden "Granitos" som befinner seg der i vår.

Med perspektiver fra kunst, kultur, politikk og historie håper vi at du i dette tidsskriftet vil få et mer nyansert bilde av Brasil enn hva de store mediehusene formidler. For Brasil er ikke så svart-hvitt som det noen ganger fremstilles som.

VEIEN HIT

Tekst: Mimi Mørk

1 MST-leir i Tauá.

2 "Jeg vil minnes Tauás historie. Familier ble fordrevet for å bygge flere deponier. Elver ble drept, en feil med uberegnelige konsekvenser, som fratok oss våre rettigheter til å fiske og plante. Brasils rettferdighet, kom og se dette folk". Foto fra Tauá-samfunn og quilombolaen

Foto: Pedrosa Neto

Det er viktig å plassere dagens hendelser i en historisk kontekst. Brasils historie er preget av folkemord, slaveri, rasisme og kolonialisering. Mye av dette kan fremdeles ses i samfunnsstrukturene i dag. Før Columbus ankom Karibia i 1492 bodde det minst 75 millioner urfolk på den amerikanske kontinentet, og i Brasil levde det omkring fem millioner. I dag lever det cirka 900 000 urfolk i Brasil. I 1494, mens kampen om å kolonisere verden pågikk for fullt, inngikk Spania og Portugal en avtale. De delte Amerika med en linje. Alt vest for linja ble spansk, alt øst for linja ble portugisisk.

Portugiserne begynte å ankomme Brasil rundt år 1500. Fram til ca 1530 visste de ikke hva de skulle bruke landet til. En av få handelsvarer de profiterte på var Pau-Brasil (Brasiltre). Treets røde farge ble høyt ettertraktet som fargestoff til tekstiler, og i løpet av noen hundre år ble treet, sammen med den atlantiske regnskogen nesten utryddet. Da hadde Portugal for lengst funnet andre måter å tjene penger på.

Portugiserne dro, til forskjell fra de engelske kolonistene, ikke til Brasil for å bosette seg, men for å plyndre ressurser. Dette gjorde de ved hjelp av "latifundio-systemet". Hele landet ble delt inn i 15 enorme jordområder som ble fordelt på portugisiske adelsmenn. Disse fikk tittelen «Generalkaptein». Disse hadde i oppgave å produsere eksportvarer og sende profitten til den portugisiske kronen. Denne ekstremt skjeve jordfordelingen er fremdeles til stede i Brasil i dag, hvor 3 prosent av befolkningen eier over 97 prosent av den dyrkbare jorden.

Siden Brasil kun ble brukt som en ressurs for markedet i Portugal, ble det bare produsert varer som det var høy etterspørsel for i Europa. Dette ble produsert i store monokulturer, slik som brasiltre og sukkerrør. Arbeidskraften til disse plantasjene var nesten utelukkende slaver. Omkring 5-6 millioner afrikanere

ble tvunget inn i slaveri av portugiserne. I Brasil levde de under umenneskelige forhold, og selv etter at slaveriet ble avskaffet i 1988, så forsvant ikke den strukturelle rasismen som kan ses i dag.

I 1964 ble det utført et militærkupp mot president Joao Goular. Dette ble starten på et militærdiktatur som varte i 21 år. Det var da at fokuset ble vendt mot Amazonas, som ble sett på som en stor ubrukt ressurs. Folk ble oppfordret til å slå seg ned på jorda her, noe som førte til konflikter med urfolkene. Planen var å industrialisere Amazonas, bygge veier, og åpne for internasjonale selskaper. Bønder, urfolk og quilombolas (etterkommere av slaver) ble tvangsflyttet, og mange måtte flytte inn til byene, ofte til slumområder kalt favelaer. Nå med Jair Bolsonaro som ny president i Brasil, ser

vi de samme holdningene på nytt. Med den nye landbruksministeren Tereza Cristina og den mektige jordbrukslobbyen i spissen, så legges det nå planer for å åpne enda mer av den sårbare regnskogen for næringslivet og agrobusiness.

«Brasils økonomi avhenger fremdeles av et industrialisert jordbruk som dyrker soya, mais, sukkerrør og eukalyptus i store monokulturer.»

Brasils økonomi avhenger fremdeles av et industrialisert jordbruk som dyrker soya, mais, sukkerrør og eukalyptus i store monokulturer. Siden det aldri har vært noen jordreform i Brasil drives fremdeles jordbruket av noen få rike oligarker som eier jordområder på størrelse med europeiske land. Samtidig er flere millioner brasilianere jordløse, og omkring 60 millioner har ikke matsikkerhet.

På samme tidspunkt som at militærdiktaturet begynte å falle sammen på slutten av syttitallet og starten av åttitallet, begynte også jordløse bønder å organisere seg mot den urettferdigheten som har preget landet i flere hundre år. I 1979 ble de første jordokkupasjonene gjennomført, og i 1984 ble de Jordløses Bevegelse (MST) offisielt dannet. Dette markerte starten på den organiserte kampen for en folkelig jordreform.

IDEOLOGILØST?

Bolsonaro har gått høylytt ut i utenrikspolitikken. Men hva har han egentlig fått til under de første månedene som president, og hva kan vi egentlig forvente av Bolsonaros utenrikspolitikk fremover?

Av Arthur Rebonatto Oltramari

En av de tingene tidligere president Lula og hans regjering har vært mest kjent for er utenrikspolitikken. Lula og daværende utenriksminister Celso Amorin jobbet aktivt for å sette Brasil på det politiske kartet, og for at landet skulle få en fremtredende plass i verdensordenen. De tok utgangspunkt i brasiliansk diplomatisk tradisjon og jobbet for å få en mer uavhengig utenrikspolitikk, som var mindre knyttet til USAs interesser og mer multilateral. Målet var at Brasil skulle bli en regional stormakt som deltok i og bidro til å løse verdens utfordringer. Lulas regjering la stor vekt på sør/sør-samarbeid, og i hans regjeringsperiode gikk Brasil fra å være debitor til å bli kreditor i det internasjonale pengefondet. Han jobbet også for å øke det regionale samarbeidet gjennom Mercosul og Den søramerikanske union (Unasul/Unasur). Videre var han med på å forhandle en atomavtale med Iran, sammen med Tyrkia. Ser man på de tre første månedene i Bolsonaros regjering er det vanskelig å tenke seg at vi kommer til å se noen lignende gjennombrudd i utenrikspolitikken de neste fire årene.

For å forstå hvordan utenrikspolitikken kan bli seende ut i det neste fire årene må vi først forstå hvordan den nye regjeringen er bygget. Medlemmene av Bolsonaros regjering kan deles inn i fire hovedgrupper: de militære, de markedsliberale, politikerne og de kristen-konservative. Nåværende utenriksminister, Ernesto Henrique Fraga Araújo, tilhører den kristen-konservative fløyen av regjeringen. Før han ble utenriksminister var Araújo en

av mange diplomater som jobbet for det brasilianske utenriksdepartement. Han har vært utstasjonert flere steder i verden, men har aldri nådd vervet som ambassadør. Den korte veien hans til utenriksministerposten gikk gjennom en artikkel han publiserte i det brasilianske utenriksdepartementets tidsskrift. I artikkelen «Trump og Vesten», argumenterer Araújo for at vesten går gjennom en stor krise og at Trump er den rette personen til å redde vesten. I følge Araújo, kan bare Trump redde vesten fordi han er i stand til å skape en ny verdensorden som ikke er basert på kapitalisme og et liberalt demokrati, men på en symbolsk fortid, der man verdsetter historie, vestlige tradisjoner og Gud. Teksten fanget oppmerksomheten til Olavo de Carvalho, mentoren til Bolsonaro og den nye høyrepulistiske fløyen i Brasil. Carvalho, som også er en av lederne i den kristen-konservative fløyen av regjeringen, utpekte Araújo som utenriksminister. Ernesto Araújo er forøvrig kjent for å mene at global oppvarming ikke eksisterer, og at den voksende klimakampen er en del av en marxistisk konspirasjon.

Både under og etter valgkampen har Bolsonaro kommet med flere urovekkende kommentarer om hva han ønsker å utrette i utenrikspolitikken. Mye fremstår som et spill for galleriet, som for eksempel når han erklærte at han ønsket å melde Brasil ut av Paris-avtalen og FNs menneskerettighetsråd. Nå har det gått tre måneder siden den nye regjeringen ble innsatt, og basert på hva han har gjort og hva han har sagt i møte med internasjonale ledere

så langt kan vi prøve å tegne et bilde av hvilken retning utenrikspolitikken hans kommer til å ta de fire neste årene.

Bolsonaros første møte med en internasjonal leder var med Argentinas president, Mauricio Macri. Under møtet hadde begge presidentene et forent syn på krisen i Venezuela. De argumenterte begge for at Maduros regjering må fjernes og at de vil prøve å få dette til gjennom Lima-gruppen. Både Macri og Bolsonaro snakket varmt om Mercosul, selv om ingen av dem har gjort konkrete handlinger for å øke samarbeidet mellom medlemslandene. Mens Macri mener at Mercosul må reformeres, sender Bolsonaro og hans regjering vekslende signaler for hva de ønsker med det videre samarbeidet. Like etter valget sa nåværende finansminister, Paulo Guedes, at Mercosul ikke lenger ville være en prioritet for Brasil. Det tok imidlertid ikke lang tid før andre medlemmer av regjeringen gikk ut og tilbakeviste dette.

Det politisk klimaet har endret seg i Latin-Amerika. Man kan si at Macri i 2015 var den første kandidaten fra den voksende høyrepulistiske fløyen som vant et presidentvalg i Latin-Amerika, og med dette ble han en inspirasjon for høyresiden i andre land. Men, beundringen er også gjensidig. Mange journalister snakker nå om en "bolsonarisering" av Macris valgkampanje. Et tegn på denne "bol-

sonariseringen" er militærreformen som den argentinske regjeringen foreslo i fjor og som er tydelig inspirert av militærintervensjonen i delstaten Rio de Janeiro i 2018. Presidentvalget i Argentina finner sted i november 2019, og det er ennå ikke mulig å si hvem som ligger an til å vinne.

Under valgkampen ble Bolsonaro beskrevet av media utenfor Brasil som "tropenes Trump". Under møtet med selveste Trump i mars, fremsto det som om Bolsonaro tilsynelatende var fornøyd kallenavnet han var blitt tildelt. Begge presidentene fremsto som komfortable

i hverandres selskap og de uttalte begge at de ønsket et tettere forhold mellom landene. Trump har lovet å støtte Brasils kandidatur til OECD (Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling). Venezuela var også et viktig samtalepunkt under møtet. Både Trump og Bolsonaro uttalte at de støttet en militæraksjon for å fjerne Maduro fra presidentskapet. Denne uttalelsen måtte Bolsonaro senere unnskyldte og forklare, noe han etterhvert har gjort med ganske mange uttalelser. Selv om presidenten og den kristen-konservative fløyen av regjeringen ivrer etter å tilfredsstille amerikanske interesser, er ikke den militære fløyen like interessert i dette samarbeidet. Det brasilianske militæret er svært skeptiske til å ha amerikanske styrker så nært grensen til Brasil, og peker på at de har dårlige erfaringer fra samarbeidet med

"Brasil og USA er forbundet gjennom garantien for frihet, respekt for den tradisjonelle familien, gudfryktigheten, og mot kjønnsidentitet, politisk korrekthet og fake news", uttalte Bolsonaro, "Tropenes Trump", i forbindelse med de to presidentenes møte i det hvite hus i mars. Foto: Alan Santos.

FAKTA, OLAVO DE CARVALHO

Under middagen med Trump i Washington ble Olavo de Carvalho kalt for "lederen for revolusjonen som foregår i Brasil i dag". Olavo Luiz Pimental de Carvalho har det man kan kalle en variert yrkeskarriere: han har gått fra å være medlem i det kommunistiske partiet i Brasil på slutten av 60-tallet til å bli mentor for den nye høyrepopulismen i landet. Han har skrevet mange bøker om filosofi, historie og astrologi. Carvalho er selvlært og har ingen formell utdanning. I 2005 flyttet han til USA fordi han mente det var umulig å leve i Brasil under styret til det brasilianske arbeiderpartiet, PT. Videre har han hatt en youtubekanal som han bruker for å spre det politiske budskapet sitt. Han driver også et online filosofikurs. Mange av hans tidligere elever og nære venner har fått sentrale posisjoner i Bolsonaro's regjering.

amerikanske styrker på Haiti. Bolsonaro's tredje møte med en internasjonal leder var i Chile, da han besøkte president Sebastián Piñera. I tillegg til å være en beundrer av Chiles tidligere diktator, Augusto Pinochet, mener Bolsonaro at den økonomiske liberaliseringen som fant sted i Chile under diktaturet er et eksempel på hva slags politikk Brasil bør strekke seg etter. Bolsonaro er spesielt begeistret for den chilenske pensjonsreformen og ønsker en tilsvarende reform i Brasil. I følge statsviter Maria Rita Loureiro fra tankesmi-en FGV (Fundação Getulio Vargas) vil en slik reform bli en katastrofe for landet. Hun peker på at kun militære og de som har private pensjonsavtaler vil komme godt ut av det etter en slik reform. I tillegg er reformen ekstra skadelig for kvinner. Ifølge forskeren gikk reformen gjennom i Chile ene og alene fordi reformen ble implementert under diktaturet, og da hadde ikke arbeiderne noe annet valg enn å godta den. I tillegg til pensjonsreformen har også Bolsonaro og Piñera snakket om å etablere en ny organisasjon som skal samle de søramerikanske landene. Begge presidentene ønsker å avslutte samarbeidet i Unasul/Unasur, og har foreslått et nytt organ som skal hete Prosur. Bakgrunnen for dette er at de ønsker å isolere Venezuela og gå vekk fra Unasul/Unasur, som de mener er for knyttet til venstresiden i Sør-Amerika og de bolivarianske regjeringene.

Bolsonaro's siste stopp var i Israel i slutten av mars. Under valgkampen, og senest i januar igjen, lovet han å flytte den brasilianske ambassaden til Jerusalem, i et forsøk på å tilfredsstille medlemmene i pinsemenighetene i Brasil. Mange pinsevenner tror på en profeti fra det gamle testamentet som knytter

jødernes tilstedeværelse i Jerusalem med Jesus tilbakevending og dommedag. Men også i denne saken måtte Bolsonaro snu. Etter stort press fra agribusiness-sektoren i Brasil, som eksporterer mye varer til den arabiske verden, ombestemte Bolsonaro seg. Han endte med en kompromissløsning, som verken Israel eller den brasilianske agribusinessen ble særlig glad for: åpningen av et brasiliansk handelskontor i Jerusalem. Siden de fleste brasilianske selskapene har sine hovedkvarter i Tel Aviv, er det få som ser nytteverdien av det foreslåtte kontoret.

Bolsonaro har lovet en utenrikspolitikk "uten ideologi" og sentrert på handel, et slags "Brazil, first". Enn så lenge har han kun levert en sterkt høyresidepreget utenrikspolitikk, som har gitt lite utbytte i handel. Hans sterke ønske om å tilfredsstille Trump, har ført til at han har skapt problemer med viktige handelspartnere som Kina og arabiske land. De tre siste månedene har ført til mye kaos, forvirring og misforståelse på den utenrikspolitiske fronten, men noe annet kan man kanskje ikke forvente av mannen med kallenavnet «trope-nes Trump».

SARAVA'

I denne artikkelen prøver jeg å kaste lys over slavenes rolle i deres frigjøringsprosess i Brasil. Jeg kunne ha skrevet om den kulturelle rikdom som afrikanere har brakt til det amerikanske kontinent; fra musikk, til spiritualitet, dans, kampsport, mat, legender, kunst og så videre. I stedet prøver jeg å gjøre det klart hvordan industrialiseringen og kapitalismen som vi lever i har skodd seg på utnyttelse av menneskeliv gjennom århundrer. Jeg prøver å vise hvordan Capoeira har representert et frihetshåp og en kulturell identitet som førte fra et motstandskamp til en kampsport. Jeg forsøker også å vise hvordan Prinsesse Isabella av Portugal, som i historiebøkene er presentert som den gode herskerinnen som avskaffet slaveri, kanskje ikke var så snill likevel.

Av Francesco Cardarilli

Portugals kolonialisering av Brasil - Nytt land, nye muligheter
I 1600 ga den portugisiske kronen bruksrett til landområdene til de første store godseierne i Brasil. Totalt tolv kapteiner fikk tillatelse til å utforsket koloniområder og utnytte disse, i kongens tjeneste. Egentlig var det Nederlandsk kapital som finansierte hele oppdraget, og forretningene var mer flamske enn portugisiske. I tillegg til å drive sukkerutvinning og og import av slaver i Brasil, samlet de nederlandske selskapene også råsuksker i Lisboa og solgte det i Europa.

I 1630 invaderte og erobret Dutch West India Company den brasiliansk nordøst-kysten for å ta over sukkerproduksjonen. For å øke fortjenesten var det viktig å utvide sukkerkildene, og det nederlandske selskapet tilbød britene på Barbados-øyene de nødvendige fasiliteter for å utvide driften til storskalaproduksjon. I 1654 ble nederlenderne utvist fra det nordøstlige Brasil, samtidig som britene var klare for å utkonkurrere Brasil fra Barbados. Tidlig på 1700-tallet falt den brasilianske eksporten med 50% og prisen på sukker ble halvert. Den brasilianske jorda var utarmet.

Forklaring på tittelen: Sarava' er et uttrykk som brukes som en hilsen, og kommer fra uttalelse av ordet «à redde» som slaver av Bantu-opprinnelse stavet («salvar» salava'>sarava'). Sarava' er den kraften som beveger naturen. Ordet Sarava' brukes i afro brasiliansk religion og det er en mystisk ord, brukt som en mantra. Det er også en hilsen som betyr «din kraft er med deg!», kraften av natur som stor inne hver person og beskytter oss.

Jair Bolsonaro under heising av nasjonallflagget.
Foto: Marcos Correa

Oppdagelsen av gull i sør-Brasil trakk arbeidskraft vekk fra plantasjene samtidig som det oppsto store opprør blant slaven. Dette medførte krise for storgodsene i nordøst.

Bestendig motstandskamp

Slavene fra nordøst-Brasil som gjorde opprør, flyktet og organiserte seg i det «Svarte Kongerike Palmares». Gjennom hele 1600-tallet og begynnelsen av 1700-tallet motsto Palmares beleiring av dusinvis av ekspedisjoner som var sendt fra Nederland og Portugal. De ble angrepet av tusenvis av soldater, men deres geriljatakikk gjorde dem uovervinnelige helt fram til 1693.

Det uavhengige riket, Palmares, ble organisert som en stat, etter modell av de mange statene som eksisterte i Afrika på 1600-tallet. Palmares strakte seg fra områdene i nærhet av Capo Sant Agostino i Pernambuco, til den nordlige området av San Francisco elven i Alagoas. Territoriet tilsvarte en tredjedel av det portugisiske landområdet i Brasil, og var omgitt av et tykt belte av vill skog. Høvdingen, eller kongen, ble valgt blant de dyktigste og skarpeste menn.

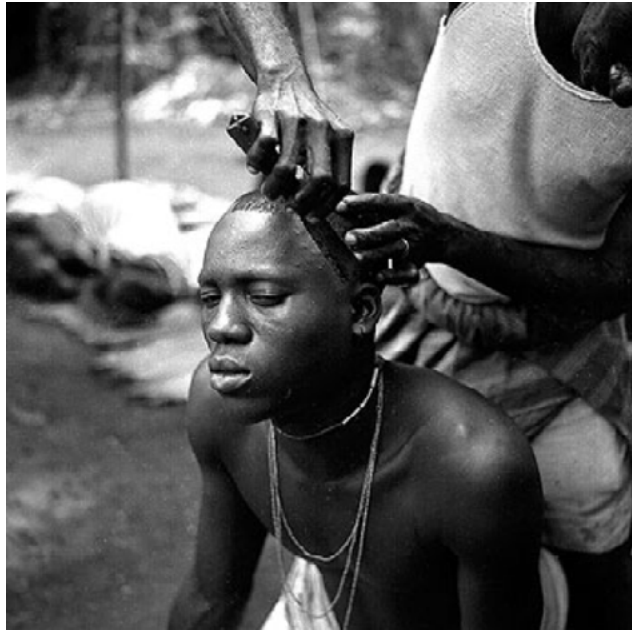
Hungersnød og overflod

Da mengden store monokultiver av sukkerrør-plantasjer var på sitt største i Brasil, var Palmares det eneste området i landet hvor det eksisterte polykulturer av ulike planteavlinger. Takket været forfedre fra savannene og de tropiske skogene i Afrika hadde de kunnskap om dyrking av mais, søtpotet, bønner, kassava, bananer og andre spiselige planter. Det var ikke tilfeldig at ødeleggelsen av avlingene syntes å være hovedmålet med de koloniale troppene som ble sendt for å fange menneskene, som foruten å ha utholdt overfarten over havet fra Afrika bundet fast i kjettinger, også klarte å rømme fra plantasjene. Overflod av mat i Palmares sto i kontrast til hungersnøden som rammet sukkerområdene på kysten. De slaven som hadde erobret friheten forsvarte den med vilje og mot, fordi de nøt fruktene av sitt arbeid: eiendom til jorda var felles og det sirkulerte ikke penger. Slaveopprøret i Palmares varte i 200 år, og er det lengste opprøret i historien. Til sammenligning varte slaveopprøret i Spartacus i Roma, i 18 måneder.

Motstand og slavehandel

I den siste kampen mot Palmares mobiliserte den Portugisiske kronen den største hæren man noensinne har sett. Tilsvarende størrelse

på troppene ble brukt under frigjøringen av Brasil i 1822. Ti tusen mennesker forsvarte Palmares' siste festning, men de tapte. De overlevende ble halshugget, kastet fra klippene eller solgt til slavemarkedene i Rio de Janeiro og Buenos Aires. To år senere ble deres sjef Zumbi, som av slaven ble betraktet som udødelig, omringet i et bakholdsangrep og halshugget. Men opprørene fortsatte. Troen på de afrikanske gudene fortsatte å leve blant slaverne i Amerika, drevet av nostalgi, i legender og myter fra det tapte hjemlandet. For å bekrefte sin kulturelle identitet, som kristendommen og den herskende klasse

hadde fratatt dem, (og fortsatt den dag i dag ikke aksepterer) utviklet de sitt eget uttrykk gjennom i seremonier, dans og eksorsisme. Over ti millioner slaver ble fraktet fra Afrika til Brasil, tillegg til de som omkom under overfarten og de som ble fraktet ulovlig. Med krisen i den sørlige brasilianske gruveindustrien, og slutten av sukkermonekulturer i nordøst, ble slaven flyttet til nord i Maranhao hvor det var bomullsplantasjer. Bomullsperioden varte ikke lenge, fordi den amerikanske monokultur viste seg å være mer lønnsom. Mellom 1824 og 1854 hadde kostnadene for en slave doblet seg. Bomullsmarkedet i nord, sukkermarkedet i nordøst og gruvedrift i sør, klarte ikke å betale de høye prisene for slaven. Så ble kaffe-godseiere den nye brasilianske eliten. I tillegg til slavearbeid, ble europeiske innvandrere den nye arbeidskraften. Forsikring av minstelønn var billigere enn å kjøpe og holde slaver. I begynnelsen av 1800-tallet snudde Storbritannia, som til da hadde vært en ledende nasjon for slavehandelen, og støttet anti-slaverikampanjen. Britisk industri trengte internasjonale markeder med større kjøpekraft, og argumenterte derfor for

opphevelse av slaveriet. Innføring av lønn i de engelske koloniene i Karibien, forårsaket at det brasilianske sukkeret som var produsert av slavearbeid, falt i pris. Den britiske hæren prøvde å senke slaveskipene, men trafikken fortsatte.

Den høye kostnaden for slaven, Storbritannias økonomiske behov og de uopphørlige opprørene, var noen av grunnene til at Prinsesse Isabella av Portugal avskaffet slaveri i 1888. Men storgods-systemet ble aldri avskaffet og menneskehandelen fortsatte i form av et leilendingsystem som fortsatt eksisterer den dag i dag.

Kulturell kamp

Slaven i Brasil kjempet for sin frihet helt fra slaveriets begynnelse. Mange av de som var på rømmen, organiserte seg i landsbyer i skogene kjent som Quilombos. I Quilomboene kunne afrikanerne endelig gjenfinne sin tapte kultur, og gjennom århundrer utviklet dette seg til multietniske stater. En blanding av gamle overgangsriter, tradisjonell kampsport og uttrykk for motstand mot voldelig behandling av slaven, vokste fram til å bli Capoeira. Capoeira stammer fra et urfolkspråk og betyr «fra buskene», så en Capoeirista var i utgangspunktet en slave som gjemte seg i lav

vegetasjon. I Quilomboen ble Capoeira et overlevelsesverktøy og en kampsport med militært formål. Som en trofast alliert av slaven, vokste Capoeira fram og ledet de undertrykte i Brasil gjennom hundrevis av år. Det var takket være Capoeira at mange klarte å bryte seg løs fra slaveeierens og torturistenes lenker, og prøvde å etablere

seg i et samfunn helt sentrert på kapitalen og storgodseierens makt. Capoeira er i dag en blanding av kampsport, sport, folkelig kultur, overtro, dans og musikk

Etter slutten av Palmares' rike i 1710, fortsatte de massive opprørene gjennom århundrene. Cabanagem i Pará er et eksempel. Opprøret brøt ut 6. januar 1835 og varte til 1840. Urfolk, mestiser og svarte fra landområdene, reiste seg og tok kontroll over Belém. De ble mas-seutryddet. I denne perioden ble befolkningen på hundre tusen mennesker i Pará, redusert med 40%. Dette forårsaket utryddelse av urfolksgruppene Mura og Maue. Nitten dager

etter at Pará-opprøret begynte, startet et nytt slaveopprør i Salvador de Bahia, kjent som Male-opprøret. På den tiden utgjorde slaver 40% av byens befolkning. 78% var afroetterkommere. Tre år etter Male-opprøret, i 1838 i Maranhao, skjer et nytt opprør kjent som Balaiada-opprøret. En av opprørslederne var Cosme Beto das Chagas, som var sjef for en Quilombo som besto av mer enn tre tusen mennesker.

De kontinuerlige angrepene fra Quilombolas-militsen mot de store godseierne bidro til avskaffelsen av slaveriet i 1888. Bare to år senere ble Capoeira ulovlig fram til 1932. Mange slaver måtte bøte med livet for at et helt folk kunne bli fri. For oss som i dag bruker Capoeira som trening, kan det være på sin plass å bli påminnet det.

HVORFOR SNAKKER VI OM Hydro?

Det siste året har Norsk Hydro blitt snakket mye om i norsk media, blant politikere og i sivilsamfunnsorganisasjoner. Saken inneholder mange intrikate detaljer, men her er det forsøkt å oppsummere selskapets virksomhet og handlinger i det nordlige Brasil. Vi i Latin-Amerikagruppene fortsetter å snakke om Hydro fordi det er et norsk selskap, og fordi vi ønsker at norske selskaper skal utøve ansvarlig eierskap, også i utlandet.

Tekst: Elise Øksnes Fjordbakk, foto: Pedrosa Neto

Norsk Hydros brasilianske eventyr
Norsk Hydro ASA er et norsk aluminiumsselskap som arbeider i over 50 land. De har flere smelteverk i Norge, blant annet på Karmøy og på Sunndalsøra, som er avhengige av råvarer fra Brasil. Hydro tok over aluminiumsvirksomheten til det brasilianske selskapet Vale i 2010, og ble med det majoritetseier for verdens største aluminaraffineri, Alunorte, i delstaten Pará, Brasil. Den norske stat eier 34,3 % av selskapet per 2019. Etter skatt hadde Hydro i Barcarena en profitt på 8,3 milliarder norske kroner i 2017.

Anleggets historie i Barcarena
På 1970-tallet, under militærdiktaturet i Brasil, ble anleggene som i dag drives av Norsk Hydro bygget. Alunorte-anlegget startet sin produksjon i 1995 under eierskap av brasilianske Vale. Omkring år 2000 kjøpte Hydro seg inn i Alunorte med 26 %.

2017 er ikke første gang Hydro har vært i hardt vær i Barcarena. En oversvømmelse i 2009 førte til utslipp fra anlegget og ut i drikkevannselva Murucupí. Etter disse utslip-

pene fant professor i kjemi ved Det føderale universitetet i Pará, Simone Pereira, funn som tilsa at drikkevannet i Barcarena var forgiftet. I 2014 gjorde hun igjen kontroller av grunnvannskvaliteten og fant at vannet ikke var trygt å drikke.

Hva skjer nå?

- Evandro Chagas-instituttet (IEC) har meldt at de kommer med en ny rapport.
- Etter pålegg fra miljømyndigheter, går Hydros Alunorte-anlegg fortsatt for halv maskin. Selskapet jobber aktivt for å oppheve sanksjonen.
- Tauá-samfunnet venter på at rettssaken deres mot Hydro skal opp foran domstolen. Midiam Ribeiro fra Tauá forteller de ennå ikke vet når det vil skje.
- Representanter fra lokalsamfunnet i Barcarena forteller at de først og fremst er bekymret over tilgangen på rent vann, fordi drikkevannskilden Murucupí er forurensset. De har fått forsyninger på drikkevann, men disse tok slutt i april i år.

MAM

MAM er på norsk Bevegelsen for folkelig suverenitet over gruvedrift (Movimento Pela Soberania Popular na Mineração – MAM). Flere av medlemmene i lokalsamfunnet som bor i nærheten av Alunorte-anlegget i Barcarena er tilknyttet organisasjonen. Mange kjemper for sin identitet som urfolk og quilombolas, etterkommere av slaver, og ønsker å kunne drikke reint vann fra elva, fiske og dyrke jorda.

Aktivistene Samuel Amorim, Hydros nabo i Barcarena, og Pablo Neri fra MAM, var på utveksling i Norge med Latin-Amerikagruppene høsten 2018, og jobbet med å få grasrotperspektivet med i diskusjonen rundt Hydro og norske investeringer.

INSTITUTO EVANDRO CHAGAS (IEC)

Brasiliansk helseinstitutt som testet drikkevannskilder i Barcarena etter at lokalsamfunnet slo alarm 17. februar 2018. Forsker Marcelo Lima har gått i bresjen for å få ut informasjon, og ble som følge av dette saksøkt av Hydro for ærekrenkelse i februar i år. Han ble frikjent.

TAUÁ

Samfunn bygd opp etter Tauá-samfunnet som ble tvangsforflyttet fra området da Alunorte-raffineriet overtok skogen på 80-tallet. De okkuperer landområdet de mener de har rettslig krav på, for å kunne leve på tradisjonelt vis som urfolk og quilombolas. Dette gjør de organisert gjennom den sosiale bevegelsen De jordløses bevegelse (MST), en av LAGs nærmeste samarbeidspartnere i Latin-Amerika. En Brennpunkt-dokumentar fra desember 2018 satte riksdekkende fokus på Tauá-saken i Norge, og spesielt en kontrakt fra da Alunorte fikk landområdene fra myndighetene i Pará i 1982. Denne kontrakten delegerer en liten del av områdene ved et av Hydros rødslamdeponi til jordbruk til de som mistet hjem og tradisjonelle områder under utbyggingen av Alunorte-anlegget. Hydro mener kontrakten er ugyldig, og at hele området er omregulert til industri. Allikevel strides det om tradisjonelle områder i det hele tatt kan omreguleres.

FAGFORENINGENE

Fagforeningen Industri og Energi organiserer Hydroarbeidere i Norge, og har tett kommunikasjon med fagforeningene i Brasil.

Sindiquimicos organiserer Hydroarbeidere ved Alunorte. Ønsker at arbeiderrettigheter og miljø får høyere prioritet, og har deltatt i undersøkelse av miljøkriminalitet i Barcarena.

- 1 Hydros anlegg i Barcarena, Pará.
 - 2 Demonstrasjon utenfor Hydros hovedkontor, Barcarena.
 - 3 Midian Ribeiro på demonstrasjon utenfor Hydros hovedanlegg i Barcarena.
- Alle foto: Pedrosa Neto

KILDER:
Store Norske Leksikon, Hydros country by country report 2017, E24, NRK, DN, intervju med representanter fra lokalsamfunn.

DEN VILLE KAPITALISME

Totonho er en brasiliansk kunstner. Han vokste opp på besteforeldrenes gård på den frodige landsbygda i delstaten Bahia. Da han var tenåring måtte familien flytte til millionbyen Salvador hvor han ble kjent med en verden av rasisme og undertrykkelse. Noen år senere vendte han tilbake til barndomshjemmet og ble forferdet over all ødeleggelsen. Trærne var hugget ned, elven tørket opp og jorden mettet. Siden dette øyeblikket har han brukt maling, lerret og pensler til å advare folk og sette fokus på naturens verdi.

Tekst av: Anneli Rystad Aune, Mimi Mørk og Oda Balke Fjellang.

O Nordeste tambem e Brasil / Nord-øst er også Brasil

Açúcar ou etanol / Sukker eller etanol

Ontem / I går

Hoje / I dag

A cara do medo / Fryktens ansikt

Cicatrizes / Arr

Miljødelegger og kapitalismekritikk

Store områder av all dyrkbar jord blir brukt til å produsere monokulturer som eucalyptus, palmeolje, soya, sukker ol. - et økende problem i Brasil. Dette blir for det meste eksportert til utlandet, og brasili- anerne sitter igjen med lite jord for å produsere mat til seg selv. I Brasil eier 3 prosent av befolkningen over 97 prosent av all dyrkbar jord. De 3 prosentene av befolkningen driver ewt jordbruk basert på pro- fitt, og driver storskala plantasjer som er skadelig for naturen rundt ved bruk av mye sprøytemidler, kunstgjødsel og store mengder vann. MST (Movi- mento dos Trabalhadores Rurais Sem Terra) er en bevegelse for de jordløse i Brasil, altså de som ikke eier jord. De kjemper for en jordreform i Brasil, der målet er en mer lik fordeling av jord. Der man kan produsere mat uten sprøytemidler basert på mindre familiedrevne gårder der man kan produsere mat for å brødfø hele Brasils befolkning.

MARIANA: 5.november, 2015 kollapset en demning utenfor byen Mariana, i Minas Gerais, sør-øst i Bra- sil. Demningen tilhørte Samarco, og hold på plass avløpsvann fra en av jerngruvene deres. 60 milli- oner kubikkmeter med gjørmen traff byen Bento Rodrigues. Over 600 mennesker fikk hjemmene sine ødelagt, og 17 og omkring 17 mennesker døde. I tillegg førte ulykken til katastrofale ødeleggelser på naturen. Gjørmen forurenset en av Brasils viktigste elver, Rio Doce, og reiste 500 kilometer, hvor den ødela vannforsyninger til flere byer, før den til slutt nådde havet. Samarco er eid av selskapene Vale og BHP Bilton.

BARCARENA: Den 17. februar 2018, etter et kraftig regnskyll opplevde folk rundt elva Murucupi i Barcarena å bli syke av drikkevannet sitt. Barna fikk utslett etter å ha badet, og fisken smakte og luktet vondt. Det ble påvist utslipp fra Hydro sitt aluminaraffineri, Alunorte. Det er bevist at nivåene av tungmetaller i Murucupi er langt over de nivåene som er normalt for andre elver i området. Tester viser også at folk i Barcarena har mye mer tungme- taller i kroppen enn befolkningen i andre byer i Pará. Ulykken i 2018 er ikke en isolert hendelse, men føyer seg bare i rekken som én av mange ulykker som de lokale i Barcarena har vært utsatt for.

BRUMADINHO: 25. Januar 2019 kollapset en ny demning i byen Brumandinho, også i delstaten Minas Gerais. Gruveavfall blandet med gjørme rant ut av demningen ved gruven Córrego do Feijão, som er eid av selskapet Vale. Ifølge miljøetaten Ibara er et område tilsvarende 900 fotballbaner ødelagt etter demningsbristen. Det er til nå bekreftet 244 dødsfall og 27 personer er fremdeles savnet. Ofrene er både gruvearbeidere og beboere i området. De enorme mengdene nådde helt til elven Paraopeba, som renner inn i en av Brasils største elver Rio San Fransisco. Før demningsbristen var dette området bestående av bosteder og gårder. Bøndene var avhengig av jorden som inntektskilde, nå er alt liv dødt. Alt av planter og dyrearter er borte. Det norske oljefondet (Statens pensjonsfond utland) investerer 542 millioner dollar i Vale. Det vil si at den norske stat, eier 0,85% av selskapet.

Mer av Totonhos kunst kan man sjekke ut på nettsiden totonho.com/

IDEOLOGISK OG POLITISK SAMMENSETNING AV BOLSONAROS REGJERING

Av Det internasjonale utvalget i de jordløses bevegelse (Movimento dos Trabalhadores Sem Terra)
Introduksjon skrevet av redaksjonen

Ideologisk og politisk sammensetning av Bolsonaros regjering
Akkurat som i en brasiliansk såpeopera, har dette strategiske landets politiske virkelighet blitt et drama. Dramaets verste episode så langt er valget av Jair Bolsonaro som landets president. For mange er det fortsatt vanskelig å forstå hvordan denne tidligere militæroffiseren klarte å ta over som Brasils utøvende president, til tross for at han allerede har sittet med makten i fem måneder.

Å forstå sammensetningen av Bolsonaros regjering er enda vanskeligere. Bak nyhetsskandalene, falske nyheter og twitter-kranglingene, finnes det en skremmende politisk agenda som bryter ned Brasils økonomi og demokrati, og som kan føre til store negative miljøkonsekvenser for hele verden.

Vi har oversatt en artikkel skrevet av MSTs internasjonale utvalg, som redegjør for Bolsonaros regjering og maktspeilet som foregår. Teksten vi publiserer her er et utdrag av en lengre artikkel opprinnelig publisert på portugisisk på nettsiden Brasil de Fato. Redaksjonen mener denne artikkelen er en viktig brikke i dette Brasil-puslespillet som vi presenterer i denne utgaven.

Den brasilianske konteksten

Den nye brasilianske regjeringen er en del av det pågående kuppet i landet og representerer en ny fase av USAs planer for Brasil og Latin-Amerika. Kuppagendaen fortsetter i samsvar med de tiltakene som ble satt i gang under Michel Temers ulovlige regjering. Forskjellen nå er at denne agendaen er blitt juridisk legitim, et såkalt “golpe judicial” (juridisk kupp). Kuppets plan innebærer blant annet nedbryting av sosiale og økonomiske rettigheter (reform av arbeidsmiljøloven, pensjonsreformen, osv.), tap av landets suverenitet, en privatiseringsagenda og en større begrensning av yttringsfriheten og organisasjons- og samlingsretten. Denne agendaen blir iverksatt på en stadig raskere og mer aggressiv måte.

Jair Bolsonaro var ikke kandidaten til lan-

dets politiske elite. Han ble elitens kandidat i løpet av valgkampen. Dette skjedde fordi de tradisjonelle maktkretsene ikke klarte å mobilisere velgerne. Bolsonaro representerer en motstridende blanding av nyfascistiske og ultra-nyliberale elementer. Han ligner ikke på den klassiske fascistiske lederen fra det 20. århundres Europa – en facisme som hadde nasjonalistiske trekk og som ble støttet av en del av arbeiderklassen. Nyfascismen som er tilstede i det politiske prosjektet, personifisert av Bolsonaro, skjer midt i kapitalismens krise. Bolsonaros fremgangsmåte er å skape fiender. Dette gjøres gjennom propaganda og manipulering av befolkning, og ved å utfordre kunnskapens mest grunnleggende prinsipper.

Vi kan dele Bolsonaros regjering i fire maktgrupper:

Den økonomiske fløyen

Dette er regjeringens hovedkjerne. Gruppen består vanligvis av Chicago School of Economics’ tidligere studenter, kjent som «Chicago Boys». Første gang slike Chicago-gutter deltok i en sør-amerikansk regjering var under Pinochets diktatur i Chile.

Kjernen i deres ultra-liberale politikk er å frigjøre finanssektoren fra alle kontroller, og holde inflasjonen lav. Regjeringen skal forstyrre økonomien så lite som mulig og sentralbanken skal være selvstendig. Det er markedet og fri konkurranse som har ansvaret for å justere økonomien. Derfor er regjeringen åpen for full frihandel (uten beskyttelse av den nasjonale industrien), privatisering av nesten alt som er statseid, svekkelse av offentlige universiteter og for en pensjonsreform til fordel for finanssystemet.

Disse økonomiske reformene er svært upopulære og derfor innføres de ofte av autoritære regimer, som i Pinochets Chile. I denne gruppen kan vi plassere Paulo Guedes, Brasils finansminister; Joaquim Levy som vil lede Brasils utviklingsbank; Rubem Novaes, direktør for nasjonalbanken; og Roberto Castello Branco, direktør for Petrobras (petroleumselskap).

Den juridiske fløyen

Denne gruppen er representert av dommere og noen i påtalemyndigheten som er svært kritiske til sosial politikk og Brasils venstre-side. Oppgaven til denne maktgruppen er å skape fiendebilder av deres politiske konkurrenter. Nåværende justisminister Sergio Moros (som ledet an fengslingen av Lula) er den mest synlige representanten til denne juridiske fløyen i Bolsonaros regjering.

Den militære fløyen

De kontrollerer 30 strategiske posisjoner i den nye regjeringen, med visepresidenten General Mourão i spissen. Ifølge sosiologen Henrique Costa var de militære "... oppmerksomme på den økonomiske krisen og ødeleggelsen av arbeidernes rettigheter som uttrykkes ved vold i sosiale medier og i isolerte episoder spredt over hele landet". De så hvordan deres politiske allierte, siden juni 2013, koblet seg til de mest utsatte befolkningsgruppene. Dette var spesielt synlig under lastebilførernes streik i 2018. Derfor står denne militære fløyen mot de intellektuelle, representert av kunstnere, studenter, og særlig LHBTI-aktivister. Det er disse befolkningsgruppene som har dratt mest nytte av dagens system, og dermed har de blitt en fiende.

Den fundamentalistiske fløyen

Den siste sektoren er det nærmeste politiske

miljøet rundt Bolsonaro. Gruppen består av profesjonelle, men lavt rangerte politikere kjent for korrupsjonssaker i parlamentet, vanligvis medlemmer av evangeliske kirker og representanter av “agrobusiness” (storskala profittbasert jordbruk). De holder en permanent skarp kritikk mot partisystemet og det representative demokratiet. De mener at noen i samfunnet ikke fortjener å bli behandlet som likeverdige (deriblant kvinner og LHBTI-personer). I tillegg støtter de ekstreme løsninger for den økonomiske og sosiale krisen, og har en ideologisk agenda for å bekjempe vitenskap, den sekulære staten og det de kaller for «kjønnsideologi».

De mener at verden går gjennom en moralsk krise fordi vi har glemt de mest grunnleggende verdiene som har styrt samfunnet siden de første sivilisasjonene. Skylden ligger hos den overdrevne egalitarismen forårsaket av statens intervensjonisme. For de neokonservative eksisterer naturlige forskjeller mellom individer, som er forsøkt slettet. De tror at disse forskjellene er grunnlaget til det vestlige samfunnet. For dem har klasseforskjell, kjønnsforskjell og raseforskjell alltid vært en del av den sosiale ordenen. Å forlate disse forskjellene til fordel for et illusorisk “klasseløst samfunn” ville føre til en kulturell nedgang og en enda større krise i samfunnet.

Fra Lula Livre-marsj.
Foto: Tuva Ressem

Å SPISE ER EN POLITISK HANDLING

Felleshager, mat og motstand i Brasil

Av: Veera Mo, tidligere student i São Paulo, jobber med soyaproblematikken i Brasil hos Framtiden i våre hender i dag.

SÃO PAULO, BRASIL. Det er i slutten av februar, 2019. Sommersola reflekteres i de utallige grå skyskraperne når jeg vandrer gjennom sentrum av den største byen i Latin-Amerika. Det er vanskelig å tro at det vokser både frukt og grønt på taket til flere av disse bygningene. I små motstands-hager.

Den første felles-hagen ble startet i 1973 i et forlatt middelklasse-nabolag i New York, USA. Kunstneren og aktivisten Liz Christy bestemte seg for å samle noen venner med et mål om å styrke vanskeligstilte lokalsamfunn gjennom en slags "grønn gerilja" og dermed å ta tilbake retten til byen i et alternativt og åpent offentlig rom. I løpet av årene som fulgte dukket felleshager opp over hele verden, også i São Paulo.

På toppen av et kultursenter midt i bykjernen møter jeg Guilherme Borducci, en aktivist og urban bonde, for å lære mer om urbant landbruk som motstand i São Paulo. Urbant landbruk forteller mye om denne store, grå byen. Det er en by der det er vanskelig å bygge fellesskap på tvers av eksisterende skillerlinjer, som også har få grønne områder og lite offentlig rom av kvalitet.

–Først kom jeg til felleshagene for å dyrke mat og lære mer om jordbruk. Etter hvert som jeg var mer med i nettverket med andre urbane landbrukere og sosiale bevegelser begynte jeg å ta mer del i utformingen av alternativ politikk. Felleshagene er plattformer for urbane mikro-revolusjoner, der vi kan diskutere matsystemet vårt.

I et grått, urbant landskap fjernt fra naturen

dyrkes det dermed motstand og alternativer til dagens ødeleggende system.

Det konvensjonelle jordbruket i Brasil er en tydelig del av dette systemet. Bruken av sprøytemidler er den aller høyeste i verden¹, og 1200 nye sorter har blitt godkjent i landet siden kuppet mot President Dilma Rousseff i 2015². Mesteparten av plantene som dyrkes er avhengige av disse sprøytemidlene, spesielt siden de dyrkes i langstrakte monokulturer i store deler av landet: med soya, korn eller hvete så langt øyet kan se. Disse industrielle landbruksområdene styres av få landeiere, og reflekterer den ekstremt ulike fordelingen av jord i Brasil. I tillegg eksporteres en stor del av disse jordbruksvarene, og bidrar ikke til å brødfø befolkningen. Samtidig øker andelen av befolkningen som opplever sult og ekstrem fattigdom i landet.³ Jordbruksindustrien har i tillegg stor politisk makt i kongressen gjennom lobbygruppen deres, bancada ruralista. Lobbyen er godt representert også i dagens regjering, og President Jair Bolsonaro arbeider standhaftig med å endre systemet til fordel for jordbruksindustriens interesser. Jordbruket i dag preges altså av ulikhet og vold, samtidig som den produserer giftig mat på en ikke-bærekraftig måte.

Likevel har den brasilianske modellen inspirert mange, siden landet oppnådde status som et land uten sult i 2014. Dette var mye takket være politikk rettet mot å styrke småbruk og familielandbruk under President Luis Ignacio Lula da Silva. Et av de viktigste tiltakene, Consea, eller det Nasjonale rådet for mat og ernæring, har fått stor internasjonal anerkjennelse. Consea er et forum der sivilsamfunn

og regjering møtes for å foreslå retningslinjer som skal ivareta retten til mat og matsuverenitet. Guilherme forteller at Consea var knyttet til progressiv politikk som styrket matsikkerheten i Brasil under presidentskapene til Lula da Silva og Dilma Rousseff. Consea bidro også til sosial deltakelse, siden marginaliserte aktører fikk muligheten til å ta opp temaer som agroøkologi og helse. Tross internasjonal anerkjennelse avvirket President Bolsonaro Consea med lov 870 i starten av 2019. Denne handlingen vakte sterk motstand blant sivilsamfunnsorganisasjoner, som protesterte mot avviklingen av Consea i over 30 byer den 27. februar 2019.

–Banquetaço er en symbolsk protest-taktikk de sosiale bevegelsene bruker for å vise motstand mot den politiske støtten til det industrielle jordbruket i Brasil, forteller Guilherme. Han forteller meg om strategien mens vi går forbi et langbord fylt med fargerike matretter. Banquetaço er en politisk protest som mobiliserer det sivile samfunn mot økende sult og for en demokratisering av tilgangen til mat i samfunnet. Det serveres økologisk mat hentet fra småskala landbruk både fra byen og landsbygda i nærheten av São Paulo. Flere sosiale bevegelser og bønder har samlet seg for å servere et gratis og sunt måltid på gata, og for å informere om den regressive politikken som føres mot alternativer til det industrielle jord-

bruket i Brasil. Aktivistene serverte fargerike frukter og grønnsaker, nybakt brød, salater, ris og bønner til tusenvis av mennesker den dagen, i byer over hele landet. Denne gangen ønsket de å trekke befolkningens og politikernes oppmerksomhet til utviklingen av Consea og andre programmer i den nasjonale politikken for mat og ernæringssikkerhet. Kamppet gjorde dette tydelig: "Volta Consea! / Kom tilbake, Consea!"

Å spise er en politisk handling. Det samme gjelder å dyrke sunn mat ved hjelp av alternative metoder. Det handler om å samle mennesker, å komme i kontakt med naturen og å knytte bånd på tvers av eksisterende skillerlinjer. Felleshagene i det tette bylandskapet til São Paulo har knyttet bånd til småbrukere i områder rundt storbyen og sivilsamfunnsbevegelser: fra Movimento Sem Terra og Movimento dos Pequenos Agricultores til Slow Food Brasil og grupper med urbane landbrukere. Nettverket jobber sammen i kampen for et alternativ til det industrielle landbruket, for å knytte bånd mellom mennesker, og til naturen. Slik motstand blir enda viktigere nå som Bolsonaro jobber aktivt for å kvele alternativer til jordbruket i Brasil.

Etter at denne artikkelen ble skrevet, og etter mye protester, har CONSEA blitt gjenopprettet den 9.5.2019.

1 Ribeiro, G. (2018) Pesticides: Brazilian agro's uncomfortable ally. [online] Link: <https://brazilian.report/money/2018/06/26/pesticides-brazilian-agro/>

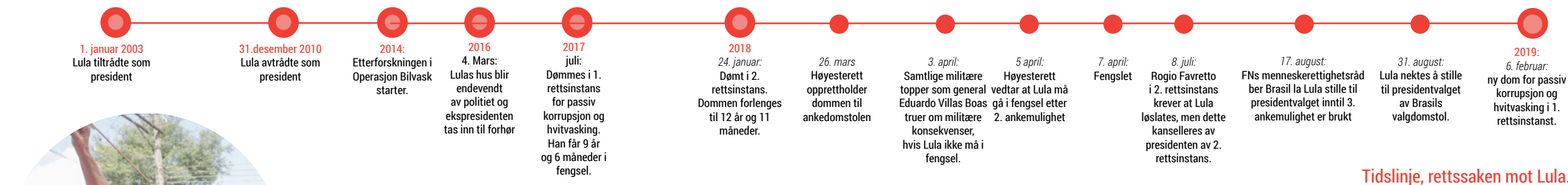
2 Caetano, B. (2019) Desde o golpe contra Dilma, 1,2 mil novos agrotóxicos foram liberados no Brasil. [online] Link: <https://www.brasildefato.com.br/2019/04/03/desde-o-golpe-contra-dilma-12-mil-novos-agrotoxicos-foram-liberados-no-brasil/?fbclid=IwAR00vTVAA4TVLc-7EqrXd1McpeftbA58LI5iN90ZPEYPxy5vMUJo0AjjJl>

3 Pina, R. (2018) Caravana vai percorrer país para descrever cenário de volta da fome. [online] Link: <https://www.brasildefato.com.br/2018/07/04/caravana-vai-percorrer-pais-para-descrever-cenario-de-volta-da-fome/>

På toppen av Centro Cultural São Paulo ligger Horta Comunitária CCSP, en grønn øy der det produseres grønnsaker ved hjelp av agroøkologi. Grønnsakshagen forvaltes på en solidarisk måte, og aktivistene tilbyr opplæring og aktiviteter om miljø, biodiversitet og urbant landbruk. Foto: Guilherme Borducci.

LULA - BRASILS HÅP BLE POLITISK FANGE

Av: Magnus Nickelsen

Lula da Silva ble dømt og sitter nå fengslet for korrupsjon. Han ble dømt for å ha mottatt bestikkelser fra to byggefirmaer. I tillegg er han dømt for hvitvasking av penger som han angivelig skal ha integrert i sin egen privatøkonomi. En strategisk jakt på tidenes mest populære president i Brasil gikk fra å være et politisk håp til å bli politisk fange.

Problempunkter ved den første rettssaken:

- Verken Lula eller andre familiemedlemmer er formelle eiere av leiligheten i Guarujá. Likevel må Lula regnes som eier for å kunne dømmes for passiv korrupsjon (han skal jo ha mottatt noe).
- Dommen understøttes i hovedsak av vitneutsagn fra direktører i byggeselskapene OAS og Odebrecht, Léo Pinheiro og Alexandrino Alencar henholdsvis. Vitneutsagnene ble gitt mot at direktørene fikk strafferabatter. Pinheiro sa i det første avhøret at Lula ikke hadde noe med korrupsjonssaken å gjøre. Etter å ha sittet et år i fengsel i 2017 endret han sitt vitneutsagn mot å motta ytterligere strafferabatt.
- I rettsprosessen har man tatt i bruk kontroversielle forhørsmetoder. For eksempel at forhører gjentakende stiller spørsmål som impliserer at den forhørte er skyldig.
- Det ble brukt ulovlige opptak av telefonsamtaler til Lula.
- Leiligheten i Guarujá ble undersøkt i etterkant av fengslingen av aktivister fra bevegelse Povo Sem Medo (folk uten frykt). Man kunne ikke finne noen form for oppussingsarbeid. Dette fikk merkelig nok ingen konsekvens for dommen.
- Sergio Moro var hoveddommer i førsteinstans i Curitiba (tilsvarer tingretten i Norge) i delstaten Paraná. Moro har det nasjonale hovedansvaret for domsforfølgelsen i sammenheng med korrupsjonsskandalen Operasjon bilvask (Lava Jato). Moro har også fått ansvar for saken mot Lula. Rettssaken mot Lula er ikke tilknyttet operasjon bilvask. Lula bodde i delstaten Sao Paulo, og da er det merkelig at en dommer fra nabostaten skal dømme Lula.
- Moro har fått så stor autoritet at han har innflytelse på sin egen domsavsigelse i høyere instanser. I fjor sommer bestemte dommer Rogerio Favretto i lagmannsretten å løslate Lula til hans siste ankenemulighet var brukt – slik som er vanlig rettspraksis i Brasil. Dette fikk Moro avvirket, selv om det var Moro som var dommer i førsteinstansen i samme sak.
- Moro ble senere utnevnt til å være justisminister i den nye regjeringen til Jair Bolsonaro. Hvis Lula ikke hadde blitt diskvalifisert som presidentkandidat, skulle han møtt Bolsonaro i valgkampen. Lula var helt klart den mest populære kandidaten ut fra meningsmålinger.
- Når det gjelder den nye dommen om landstedet i Atibaia så følger den samtlige av de samme feilene som i saken om leilighetskomplekset i Guarujá. Lula var ikke formell eier, og dommen er understøttet av indiser og vitneutsagn.

Mensalão-skandalen:

Det er ikke første gang at Lula har blitt anklaget for korrupsjon. Helt siden han stilte til valg på 1990-tallet har flere anklaget ham for å drive med korrupsjon. Det skal sies at det er ganske vanlig å anklage politiske motstandere for korrupsjon i Brasil. Den første store saken var Mensalao-skandalen. 6. juni 2005. Dommer Roberto Jefferson varsler om at Brasils arbeiderparti (PT) hadde betalt samtlige politikere 30.000 reais for å stemme for lovforlag til regjeringa. Pengene skulle ettersigende komme fra offentlig eide bedrifters reklamebudsjett. Senere fant man ut at flere andre partier på høyresiden også var med som blant annet PSDB, DEM, MDB. Flere høyrestående politikere i PT måtte gå av. Lula ble ikke dømt.

Operasjon bilvask:

Dommen mot Lula blir knyttet til den store korrupsjonsskandalen Operasjon bilvask, hvor det ble avdekket at private byggeselskaper betalte politiske partier for å få tildelt kontrakter med statsoljeselskapet Petrobras. Det som først startet som en mindre jakt på kriminelle på svartebørsen utviklet seg raskt til en storstilt korrupsjonsskandale i 2013 etter at man fant en avgjørende forbindelse med svartebørsspekulanten Alberto Youseff og sjefen i Petrobras Paulo Roberto Costa. Korrupsjonen fungerte enkelt forklart slik: En til tre prosent av kontraktsbeløpene i Petrobras ble ulovlig sluset inn i partienes valgkampbudsjetter. Partiene utpekte i sin tur nøkkelpersoner i Petrobras som bestemte hvilke selskaper som skulle få oppdrag. Slik ble Operasjon bilvask den største korrupsjonsskandalen i Brasils historie. Selv om Lula var president når store deler av korrupsjonen har foregått, har man likevel ikke funnet noen forbindelse mellom Lula og operasjon bilvask.

Tidslinje, rettssaken mot Lula.

Under fanen og hashtaggen #Lula Livre kjemper PT og sosiale bevegelser for frifinnelsen av Lula. FOTO: Richard Silva

SVART PROTEST

Tekst og foto: Tuva Sætre Ressem (24). Studerer samfunnsgeografi ved UiO, våren 2019 på utveksling ved Universitetet i São Paulo (USP). Brigadist i Brasil i 2015.

Brasil har i dag en befolkning på rundt 208 millioner mennesker. Cirka halvparten av innbyggerne er hvite, mens de svarte – pretos e prados – utgjør den andre halvparten. Et gjennomgående trekk ved dagens brasilianske samfunn er at den hvite delen av befolkningen tjener i gjennomsnitt mer, har høyere utdanning, bor oftere i velstående områder og har en betydelig høyere representasjon i offentlige maktposisjoner. 130 år etter at slaveriet i Brasil ble forbudt har etnisitet og hudfarge fremdeles stor innvirkning på hvilke muligheter en har i det brasilianske samfunnet. I 2017 etablerte svarte forskere og studenter ved Universitetet i São Paulo (USP) gruppen NEPEN (Núcleo de Estudantes e Pesquisadoras Negras do departamento de Geografia na USP), som jobber for å sette fokus på raseproblematikk i akademia og i samfunnet forøvrig. Torsdag 28. mars får jeg delta på et møte med NEPEN. Her deler de åpent sine perspektiver på strukturell rasisme i det brasilianske samfunnet, viktigheten og behovet for nye perspektiver innen akademia, samt sine tanker rundt valget av den høyreekstreme Jair Bolsonaro som landets nye president.

Strukturell rasisme

–*Strukturell rasisme handler i stor grad om maktrelasjoner, og hvordan makt er ulikt fordelt mellom den svarte og hvite befolkningen i Brasil. Som lærer stiller jeg elevene mine spørsmål som: har Brasil noengang hatt en svart president? Eller ordfører? Når du er på sykehuset, hvor mange svarte leger møter du? Har du noengang sett en svart advokat? Nei. Hvorfor ikke? Finnes det ikke svarte personer i Brasil? Jo. Så hvorfor er det bare hvite som okkuperer maktposisjonene i samfunnet?* Geinne Monteiro de Souza Guerra (28), geografi-student ved USP

Det blir gjerne kalt strukturell rasisme når komplekse mekanismer produserer eller opprettholder en ujevn fordeling av goder til ulike grupper i samfunnet, basert på etnisk tilhørighet.

het. Goder kan være alt fra helse- og utdanningstjenester, til inntekt og bolig. Det blir dermed regelen, og ikke unntaket, at én eller flere etniske grupper kommer systematisk bedre ut i velferds- og levekårs-statistikker, som i Brasils tilfelle er den hvite befolkningen.

Etter koloniseringen og frem til midten av 1800-tallet, ble mellom tre og en halv til fem millioner unge afrikanere gjort til slaver og fraktet til Brasil for å jobbe som gratis arbeidskraft for den hvite befolkningen. Til tross for at slaveriet ble forbudt i 1888, skjedde det i praksis liten eller ingen endring i de rasistiske strukturene som fantes før forbudet, ifølge historiestudenten Tailane Machado Santos (24). Den svarte befolkningen ble ikke sett på som verdige å betale lønn til, og hadde hverken rett til jord, arbeid eller utdanning. Den brasilianske staten førte videre en moderniseringspolitikk som i praksis gikk ut på å gjøre Brasil hvitere og mer europeisk, hvor europeere som ønsket å komme til landet fikk tildelt jord til å dyrke og leve på. Den svarte befolkningen ble derimot overlatt til seg selv, og få, om ingen, tiltak ble iverksatt for å jevne ut de ulikhetene og rasistiske strukturene som slaveriet etterlot seg. Den lave graden av sosial mobilitet som fremdeles preger Brasil, der det skal mye til for å komme seg ut av den sosiale posisjonen man har blitt født inn i, har gjort at disse strukturene i stor grad har blitt opprettholdt.

Viktigheten av nye perspektiver i akademia NEPEN oppsto ved USP i 2017 etter behov for å diskutere spørsmål og problematikk knyttet til etnisitet ved universitetet, noe det i følge dem har vært og fremdeles er et stort fravær av. Siden 2004 har svarte studenter blitt kvotert inn på Universitetet i Brasília, og fra 2012 har dette blitt praksis for samtlige universiteter i landet. I tillegg til en større internasjonal debatt rettet mot det vestlige fokuset i akademia har det med dette kommet inn nye, kritiske stemmer ved landets universiteter de

siste tiårene. De stiller spørsmål ved det eurosentriske innholdet i pensum, hvorfor pensum bare er skrevet av hvite, vestlige menn, og hvordan dette er med på å opprettholde rasistiske strukturer i det brasilianske samfunnet.

–*I historiefaget har vi et utrolig eurosentrisk perspektiv. To av semestrene på studiet blir dedikert til å lære om Portugal og Spania – kolonimaktene våre. Også har vi kun ett fag om Afrika, et helt kontinent, som har og har hatt stor betydning for det brasilianske samfunnet. Det blir veldig ovenfra og ned, og kan bidra til å opprettholde en rasistisk tankegang hvor vestlige perspektiver blir ansett som viktigere enn andre.* Tailane (24)

I følge geografi-studentene Amanda de Lima Moraes (28) og Beatriz Pereira (26) har de offentlige universitetene alltid vært plassen til den hvite befolkningen, og dermed et sted hvor svarte stemmer og perspektiver ikke har sluppet til. For dem handler deres forskning på den svarte befolkningen i Brasil og Argentina i stor grad om å synliggjøre raseproblematikk på tvers av landegrenser og å unngå en reproduksjon av den vestlige og hvite tankegangen man ser på samtlige universiteter verden over. De ønsker å synliggjøre svarte stemmer i samfunnsdebatten, samt gå foran og skape referanser for andre svarte i Brasil, slik at de også skal kunne føle en tilhørighet ved universitetene i landet.

–*Det handler vel om å ta kampen for svartes rettigheter og synlighet her i akademia, som er en sentral arena for produksjon av kunnskap. Kunnskap er det viktigste våpenet vi har for å klare å gjøre motstand og ta tilbake det rommet vi også har rett på, men som vi historisk sett ikke har fått tatt plass i.* Tuwilê Jorge Kin Braga (31)

Veien videre: Valget av Jair Bolsonaro

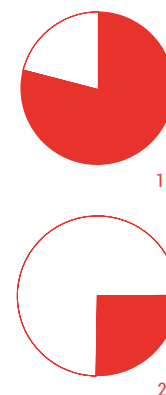
I fjor ble den høyreekstreme Jair Bolsonaro valgt som Brasils president for de neste fire årene, en mann som ved flere anledninger har kommet med sterkt rasistiske utsagn mot den svarte befolkningen. Han har allerede kommet med lovnader om å prøve å redusere andel svarte som kvoterer inn på universitetene. Kvotesystemet har vært sett på som en viktig seier for å prøve å jevne ut sosiale ulikheter knyttet til utdanning, arbeid og inntekt mellom den svarte og hvite befolkningen.

–*På den ene siden så er jeg utrolig fortvilet med tanke på de utfordringene vi nå står overfor. For ja, det er allerede vanskelig, og det blir nok bare vanskeligere de neste årene. Samtidig så er historien full av tilbakesteg, fremskritt og motstand, så vi kan ikke bare forvente å gå fremover.* Tailane (24)

–Enig, sier Grunne (28). Jeg tror vi alltid må se tilbake på historien og på hvor langt vi faktisk har kommet, når vi står overfor en utfordring som vi gjør nå. Se bare på de siste tiårene, hvor mange motstandsbevegelser som har oppstått og styrket seg, og hvor mye mer bevisste, informerte og organiserte vi er enn før. For ikke å snakke om hvordan den svarte befolkningen okkuperer plasser vi aldri har vært på før. Så det skjer også en enorm bevegelse av motstand, som vi ikke må glemme oppi alt som skjer

Det er bare 130 år siden slaveriet opphørte i Brasil, og de rasistiske strukturene fra denne tiden sitter fremdeles dypt i det brasilianske samfunnet. Veien videre er usikker, spesielt med en president som ikke mener han skylder den svarte befolkningen noe. Samtidig finnes det kunnskap, bevisstgjøring og en bevegelse som ikke kan tas vekk, og som vil gi motstand på hvert tilbakesteg foreslått av de nye folkevalgte.

«De prøvde å fjerne oss fra historien, og å skape et bilde av hva som er en brasilianer, uten å inkludere den svarte befolkningen. Det er derfor vi er her og gjør motstand, og skriver den svarte historien gjennom forskningen vår.» Geinne (28). t.v: Beatriz, Tuwilê, Tailane og Geinne, fra NEPEN. Foto: Tuva Sætre Ressem.

Blant de ti prosent fattigste i landet, utgjør den svarte befolkningen 78,5 prosent, mot 20,8 prosent hvite (1). Blant de ti prosent rikeste utgjør derimot den svarte befolkningen 24,8 prosent, mens den hvite befolkningen 72,9 prosent (2). Kilde: IBGE, Det brasilianske instituttet for geografi og statistikk.

FILMSCENER FRA BRASILS VIRKELIGHET

Hvordan kan den aktuelle politiske situasjonen i Brasil forstås gjennom film? Dette satte Tromsøs Internasjonale Filmfestival (TIFF) seg fore under årets program (14.-20. januar).

Av Ingrid Fadnes og Astrid Fadnes. Denne teksten ble tidligere i år publisert i magasinet Samora.

–Skal Brasil bestå, og ikke minst «bli reddet», må elitene holde seg sammen. Foto fra filmen The Cannibal Club (2018), av Guto Parente.

For Gud og Brasil

«Skål mine venner, skål for oss og for vår velfortjente privilegerte posisjon i samfunnet vårt. Skål for Brasil». Ti hvite menn rundt et bord, alle med et kjøttstykke på tallerkenen, løfter vinglasset. Talen framføres av Borges (Tavinho Teixeira), den øverste lederen av en makaber rikmannsklubb i byen Fortaleza i nordøst-Brasil. Manusforfatter og regissør av fiksjonsfilmen The Cannibal Club (2018), Guto Parente, har fortalt at han ble kvalm da han skrev talen. Fiksjonen kom for nær virkeligheten.

Parallelt med filminnspillingen begynte den omstridte riksrettsprosessen mot daværende president Dilma Rousseff (2016). Beskyldninger om triksing med statsbudsjettet satte i gang et enormt apparat for å avsette presidenten. Det ene kongressmedlemmet etter det andre proklamerte sin støtte til å avsette Rousseff. Ordene de brukte var som et ekko av karakteren Borges tale: «For gud, for Brasil, for vårt folk - jeg stemmer for riksrett», smalt det fra talerstolen.

La oss ta en blick inn i riksrettsprosessen mot Dilma Rousseff før vi kommer tilbake til Borges og hans kannibal-klubb.

Prosessen - en stille observasjon av

maktens galskap

«Resultatet er allerede gitt, hvor lenge skal vi klare å stå imot?». Dilma Rousseff er suspendert fra presidentembetet og hennes forvarsteam er på vei inn i kongresslokalet. I et opphetet munnhuggeri hagler anklagelser, unnskyldninger og påstander. Kafka-referansen i tittelen på den observerende dokumentaren til Maria Augusta Ramos, åpenbares idet Prosessen (2018) tar oss gjennom en ubegripelig og kaotisk politisk periode i nyere brasiliansk historie. Året er 2016 og det som åpenbarer seg i løpet av Prosessen er hatet mot det brasilianske Arbeiderpartiet. Filmfestivalen beskrev filmen som «å se et statskupp i sakte film».

Regissør Ramos tilfører ingen intervjuer, følelser eller meninger til dokumentarfilmen, men de kraftfulle emosjonelle utbruddene fra politikerne, anklagerne og forsvarerne vi ser, vekker tvil. Er det egentlig en fiksjon? Som når opposisjonens advokat, Janaina Paschoal, taler og i løpet av femten sekunder går fra mild og smilende, via knyttneve og sinne - til oppløst i tårer. Er hun helt desillusjonert eller ganske enkelt bare en glimrende skuespiller?

Den brasilianske politiske virkeligheten er for de fleste ufattelig, men for å forstå den

kommer fiksjonen oss til unnsetning. La oss gå tilbake til rikmannsklubben i Fortaleza.

Øksehogg og menneskekjøtt

Hvis du klarer å se forbi sex, øksedrap og kannibalisme, kan The Cannibal Club unektelig omplasseres fra kategorien horror-komedie til samfunnskritisk film. Guto Parentes skrekkinngytende historie om den monstrøse eliteklubben har flere lag enn sæd og blod. Filmen følger Otávio og Gilda, et ektepar fra Brasils øverste elite og medlemmer av Kannibal-klubben. Det er ikke hvem som helst de utnytter, dreper og spiser. Ofrene er mennesker ansatt i strandvillaen de bor i, de er svarte fra landsbygda som renser bassenget i hagen, eller vakter fra det private sikkerhetsselskapet de selv eier.

Filmens bilder og dialog beskriver treffende en sentral og historisk forankret samfunnstendens i Brasil: Maktposisjonen til landets rike elite. Talen til karakteren Borges illustrerer elitenes selvsagte maktposisjon. Skal Brasil bestå, og ikke minst «bli reddet», må elitene holde seg sammen. Lojalitet er stikkordet, men er det noe Brasils politiske elite (i virkeligheten) har vist gjennom lekkasjer og «delação premiada», såkalt tiltalepruting hvor straffen kan bli mildere om du gir viktig informasjon til etterforskningen, er det at Brasils eliter kan lette som en sil – og framstår slik som sin egen kannibal-klubb når det virkelig presser på. I fiksjonens kannibal-klubb er det også lojaliteten som slår sprekker og får øksehoggene til å treffe flere enn Otávio og Gildas egne ansatte.

Fri oss fra sosialismen

«Brasil over alt. Gud over alle. Dette er vårt flagg som aldri vil bli rødt. Det vil bare bli malt rødt om vi må forsvare det slik at det fremdeles kan forbli gult og grønt». Leser man mellom linjene på Jair Bolsonaros første tale som Brasils president den 1. januar i år, er ikke voldsantydningen vanskelig å finne. Dilma Rousseffs forvarsteam fikk rett: de tapte den allerede tapte saken. Riksrett skulle vise seg å være begynnelsen på ferden fra den første kvinnelige presidenten i Brasils historie, til valget og innsettelsen av Bolsonaro, en hvit mann med svært lite til overs for arbeiderpartiet, sosiale bevegelser, kvinner, LHBTQI, svarte og urfolk. Hans beskjed er klar: «Jeg står foran dere i dag, denne dagen som er den første dagen da folket frir seg fra sosialismen».

Da 58 millioner brasilianere stemte fram Bolsonaro i november 2018 ble det tolket av mange som folks håp og tro på at den konservative og hvite mannen skal tilføre nettopp mer orden. Når korrupsjon og vold gjennom-syrer samfunnet, veies sikkerhet tyngre enn

Bolsonaros mange eksplisitte rasistiske og homofobe uttalelser og anti-sosiale politiske ideer.

Hevnen

Fiksjonen kan evne å skildre virkeligheten enda mer presist enn dokumentaren, og fiksjonen har en annen iboende egenskap - den kan vise oss noe ut over virkeligheten.

Filmskaper Kleber Mendonça Filho var representert med to av sine fiksjonsfilmer på årets TIFF. Filmene Aquarius (2016) og O Som ao Redor (2012) er skarpe samfunnsportrett av det klassesdelte og rasistiske Brasil. Begge filmene gir et innblikk i de komplekse samfunnsstrukturene der alle karakterer vil ha sympatiske og usympatiske sider. Den viser hvordan den øvre middelklassen kan ha tilsynelatende gode trekk, de behandler jo sine ansatte godt, de gir dem arbeid, de snakker med dem, de er opptatt av familien deres - men det finnes en usynlig linje, en linje du ikke skal krysse. Det er et skille mellom den som ansetter og den som ansettes. Dette maktspeilet kommer til syne i flere lag i Aquarius hvor den 65 år gamle Clara (Sonia Braga) blir forsøkt kastet ut av sin kjære leilighet av et stort konstruksjonsselskap. Den gamle bygningen skal jevnes med jorden og en ny megablokk på 25 etasjer skal opp. Clara tilhører Brasils øvre middelklasse og hun tilhører den frigjorte, liberale og radikale delen av Brasils befolkning. Hun har en stor vinylsamling, bor alene, skriver, filosoferer, tror ikke på gud og gjennomskuer lett konstruksjonsselskapets intensjoner. Clara kjemper i mot, samtidig som relasjonen til hennes hushjelp Ladjane (Zoraide Coletto) avdekker det asymmetriske maktforholdet mellom henne og hennes «undersått».

Det hører med til historien at da Kleber Mendonça Filho presenterte filmen i Cannes i mai 2016 sto både han og flere av filmens skuespillere med protestplakater mot den pågående riksrettsprosessen på den røde løperen. Filmskaperen tok fiksjonen med til virkeligheten og Aquarius' Clara ble noe mer enn rollen hun spiller i filmen. Clara er like gammel som Dilma Rousseff, 65 år, og måtte også møte maktapparatet til Brasils hvite menn. Og det er her vi må ta tak i fiksjonens evne til å gi oss styrke når virkeligheten kjennes håpløs. Clara strikes back. Og hun gjør det på en slik måte at du går med en knyttet neve ut av kinosalen og du vet, du bare vet, at til slutt vil elitene tape.

Konklusjonen: det er fiksjonens sylskarpe portrett av det brasilianske samfunnet som kan gi oss en mulighet til å forstå at det som skjer i prosessen det er faktisk sant.

TIFFs filmliste:

Aquarius (2016)

Birdwatchers (2009)

Camocim (2017)

City of God (2002)

Neighbouring Sounds (2012)

The Cannibal Club (2018)

The Second Mother (2015)

The Trial (2018)

ET KORSTOG MOT DEN FRIE KUNSTEN: TO TILFELLER AV SENSUR

Kunstnerisk ytringsfrihet er under angrep i Brasil. Dette har vi sett mange tilfeller av, spesielt i tiden etter statskuppet mot president Dilma Rousseff i 2016 og etter valget av president Bolsonaro i 2018.

Tekst og foto: Deise Nunes, teaterviter og dramaturg

Narrativet rundt to kunstverk viser tydelig at institusjonell sensur mot kunst fortsatt er praksis i Brasil. Teaterproduksjonen *O Evangelho Segundo Jesus, Rainha do Céu*, den brasilianske oppsetningen av *The Gospel According to Jesus, Queen of Heaven* og performansen *A Voz do Ralo é a Voz de Deus* (norsk: *Slukens røst er guds røst*) har blitt klare eksempler på det.

Denne artikkelen tar for seg problemstillingen som angår kvinner og LHBTQ-personer. Undertrykkelsen av de svarte og urbefolkningen, et brasiliansk prosjekt gjennomført over flere hundre år, er ikke et tema her siden dette fortjener egne essays.

1 The Gospel According to Jesus, Queen of Heaven

There was once a father who had two sons. And the younger son came to know she was his daughter and didn't know what to do. In the end, she went to her father saying: 'Forgive me, for I can no longer be called your son.' But the father did not forgive her, but called the whole household together and said: 'This creature has brought disgrace on all of us.'

–Jo Clifford: *The Gospel According to Jesus, Queen of Heaven*.

Monologen *The Gospel According to Jesus, Queen of Heaven* også kalt *Queen Jesus*, ble skrevet av den skotske dramatikeren Jo Clifford. Stykket gjenforteller bibelske fabler fra et transseksuelt perspektiv og stiller det provokative spørsmålet: Hva om Jesus vender tilbake til jorda som transseksuell kvinne?

Den første oppsetningen hadde urpremiere på festivalen Glasgow! i Glasgow i 2009. Flere var

skeptiske til stykket, spesielt innenfor religiøse kretser. For anledningen lød kommentaren fra byens Erkebiskop som følger: «Det er vanskelig å forestille seg en større fornærmelse av den kristne troen.» Den religiøse lederen hadde verken sett stykket eller lest manuset.

Til tross for kritikken fikk regissøren Natalia Mallo interesse for stykket. Produksjonen *O Evangelho Segundo Jesus, Rainha do Céu*, med skuespiller Renata Carvalho i hovedrollen, hadde premiere i august 2016 under den Internasjonale Teaterfestivalen i Londrina, en av de viktigste teaterfestivalene i Brasil. Like før premieren måtte produksjonen flytte fra sitt opprinnelige spillested, det økumeniske kapellet ved Delstatens Universitet i Londrina, grunnet voldsomme reaksjoner fra lokalpolitikere og religiøse ledere. Forestillingen ble til slutt vist, men på en annen scene. Det ble den første av mange episoder av transfobi, sensur eller forsøk på sådan, som kunstnerne bak forestillingen skulle oppleve. Forestillingen ble til slutt vist, men på en annen scene. Det ble den første av mange episoder av transfobi, sensur eller forsøk på sådan, som kunstnerne bak forestillingen skulle oppleve.

I juli 2018 var oppsetningen en del av programmet på Vinterfestivalen i Garanhuns i delstaten Pernambuco. Etter ukesvis med press fra religiøse aktører, med byens ordfører i spissen, grep den høyeste kulturpolitiske instansen i delstaten inn. Med samtykke fra selveste guvernøren Paulo Câmara ble visningen av teaterstykket avlyst.

Beslutningen ble etterprøvd av en domstol, og to forestillinger skulle finne sted på samme dag. Den første visningen gikk rolig for seg, og på avtalt tid startet den andre. Under seansen, kom en ny beslutning fra en annen

dommer: *Queen Jesus* skulle likevel ikke vises. Hele sju politibiler ble sendt til forestillingslokalet for å håndheve rettsordren. Politimenn som allerede var tilstede og skulle sørge for Carvalhos sikkerhet, prøvde i det neste øyeblikket å intimidere henne og regissøren. Festivalorganisasjonen fjernet scenografien og saboterte det tekniske, og Renata Carvalho måtte fortsette visningen ute på gata, under regn og i halvmørke. Tilskuerne støttet kunstnerne.

Carvalho har vært kontinuerlig utsatt for ekstrem transfobi.

Den voldsomme hetsen som Renata Carvalho har vært utsatt for stammer i stor grad fra mennesker som påstår at de setter gud høyt. De er selvutnevnte prester, biskoper og andre religiøse knyttet til de største og mer vellykkede forretningene i Brasil i de siste 20 – 30 årene: de evangeliske pinsemenighetene.

2 A Voz do Ralo é a Voz de Deus

Queen Jesus-tilfellet er dessverre ikke unikt. En annen liknende sak skjedde i januar i år i Rio de Janeiro.

A Voz do Ralo é a Voz de Deus er en performance av kunstnerkollektivet «*Es Uma Maluca*». Gruppen samler kunstnere fra den perifere bydelen Vila Isabel i Rio, og har en

sterk politisk nerve og sosialt engasjement. Performance kunsten er basert på en novelle av Rodrigo Santos, som skildrer i detalj en torturseanse under militærdiktaturet, hvor en kvinne får hundrevis av kakerlakker sluppet over sitt kjønnsorgan. Kunstverket laget av *Es Uma Maluca* består av en installasjon med seks tusen plastkakerlakker som kommer ut av en avløpskum. Ved siden av denne ligger en kvinne med bena fra hverandre. Kakerlakkene ligger strødd utover hennes skritt. Det hører også til settingen en lydavspliller plassert inne i avløpskummen, der uredigerte opptak av president Jair Bolsonaro som hyller militærdiktaturet, tortur og drap blir avspilt.

Verket skulle stilles ut og performansen vises under gruppeutstillingen *Literatura Exposta*, i kultursenteret Casa França-Brasil i Rio de Janeiro.

Sensuren startet med at arrangøren selv la ned et forbud mot å spille av lydinstallasjonen. I etterkant kom det en ordre fra Guvernøren Wilson Witzel, via delstatens kulturadministrasjon, som stengte hele utstillingen.

Kunstnerkollektivet viste performansen likevel, dog utenfor utstillingslokalet.

Det er lett å forbinde slike angrep på kunstnerisk ytringsfriheten med valget av den høyreekstreme presidenten Bolsonaro. Bolsonaro

Fra forestillingen *Queen of Heaven*.

fremmer en antivitenskapelig, antiintellektuell og antikunstnerisk diskurs. Hans regjering viser allerede hvilke holdninger til kunst som dominerer brasiliansk kultur og politikk. Ytre høyresiden har også fått makten i de mest sentrale delstatene São Paulo og Rio de Janeiro etter valget høsten 2018.

Samtidig er det interessant å legge merke til utviklingen som ble spesielt synlig allerede i kjølvannet av demonstrasjonsbølgen i 2013, som nådde sitt høydepunkt med statskupp og avsettelsen av president Dilma Rousseff.

Rundt 2014 fant pro-diktatur-demonstrasjoner sted. Der ble begrep som *familie*, *gud* og *de gode borgerne* tatt i bruk. Disse begrepene ble også brukt i 1964, i en serie middelklasseprotester over hele landet ved navnet *Marcha da família, com Deus pela liberdade*, som på norsk betyr «Familienes marsj, med Gud for frihet». Dette begrepsapparatet fungerer som politiske og moralske identitetsmarkører, som ekskluderer alt det som ikke passer inn i normen: hvit, heteroseksuell, (høy)middelklasse, patriarkalsk og *ciskjønn*et (en person som identifiserer seg med sitt biologiske kjønn. Det var for eksempel en sterk, umiskjennelig misogyni

(kvinnehat) i kampanjene mot president Dilma, som nådde et lavpunkt under åpningen av Fotball VM 2014 i São Paulo.

Lite visste vi på det tidspunktet, at alt kom til å bli så mye verre.

I 1964 var det Den katolske kirken som påvirket mentaliteten og (dobbel)t moral i Brasil sterkest. I dag er det kristenfundamentalismen, fremmet av evangeliske pinsemenigheter som *Igreja Universal do Reino de Deus* (Universalkirke av Guds rike), *Assembléia de Deus* (Guds forsamling, opprinnelig en svensk misjon) og andre styrtrike religiøse imperier, som setter dagsorden når det gjelder seksualmoral, kultur og atferd i Brasil. Valget av Bolsonaro i fjor skjedde i kjølvannet av dette moralske og ideologiske klimaet, med bred støtte blant disse gruppene.

Det er kunstens rolle å yte motstand og utfordre makten. For frittenkende brasilianske kunstnere handler det om å ta plass som politiske subjekter, kropp og uttrykk. Men de som posisjonerer seg, spesielt om de tilhører utsatte grupper i samfunnet, gjør dette med livet som innsats.

Fra forestillingen *Queen of Heaven*.

KARNEVAL

– FOLKEKULTUR OG KAMPEN OM GATA

Av Guro Stafseth og Magnus Flåten Nickelsen.

Overalt er bilveiene forvandlet til dansegulv. Glitrende, lettkledde mennesker fyller gatene. Stemningen er lekende, fargerik og åpen. Sosiale normer dempes ned og sambamusikken skrus opp. Samtidig står politiet oppstilt med full opprustning rundt om i byens sentrum i et forsøk på å holde orden i de endeløse mengdene av mennesker. Vi befinner oss midt i røra av det organiserte kaoset, og det er umulig å ikke la seg rive med av stemningen som omgir oss. De norske «dansemovsene» våre imponerer ikke særlig ved siden av de raske sambastegene, svingende rumpene og imponerende hoftebevegelesene. «Personal space» er nesten helt fraværende. Flere menn er iført skjørt og sminke, man leker med kjønnsnormene. Folk feirer sammen på tvers av klasser, etnisitet, kjønn og seksuell legning. Bak den lette og åpne stemningen lurer det allikevel flere politiske budskap, sterke økonomiske interesser og sosiale kamper.

Vi fikk Jade fra De Jordløses Bevegelse - MSTs, kulturkollektiv til å fortelle oss om karnevalets historie og dets politiske betydning i Brasil. Hun understrekte at karnevalet i Brasil er en stor miks av forskjellige kulturuttrykk. Det har en lang suksessrik historie som går nesten helt tilbake til da de første kolonistene satte sine føtter på stranda utenfor Porto Seguro i Bahia. I dag finner man større og mindre karnevalsfeiringer overalt i Brasil, og alle med sin egen lokale vri.

Feiringen av karnevalet kom med de portugisiske kolonistene. I Europa hadde man en lang katolsk tradisjon for å feste før fasteperioden startet. Derav har vi også fastelavnsfeiringen i Nord-Europa. Karnevalet lå uka før fasten startet og ble avsluttet askeonsdag. Før fasten begynte var det lov å skeie ekstra ut, og derfor holdt man fest i denne uka. I Portugal ble høytiden feiret ved hoffet med såkalte

Foto: Mauro Pimentel

entrudo-spill, som var forskjellige skuespill framført av skuespillere ikledd kostymer av forskjellige dyr og skapninger. Karnevalsskikken ble for alvor tatt opp i den brasilianske kulturen utover 1800-tallet, da det portugisiske hoffet flyktet til landet under Napoleonskrigene.

Karnevalet i Brasil spiller som sagt på mange ulike, om ikke motsetningsrike tradisjoner. Utkledningstradisjonen henger sammen med maskeradetradisjonen man også finner i Venezia. Viktigst for den brasilianske varianten er allikevel sambaen. Sambaen er en type dans og musikk som ble utviklet i Brasil ut fra tre tradisjoner. Først og fremst bygger den på opprinnelseskulturene (mest framtreddende er Bantu-kulturen) til de afrikanske slaveene, men den har også trekk fra portugisisk kultur og kulturen til flere urfolksgrupper.

Sambaen ble hovedelementet til karnevalsfeiringen etter hvert som frigjorte slaver tok til seg karnevalsskikken og gjorde den til sin egen. Slik ble sambaen det brasilianerne kaller «cultura popular», som kan forstås som folkekultur eller folkets kultur. I starten var karnevalsfeiringen todelt. De rike arrangerte private fester og parader, mens de fattige feiret i gatene. Etter hvert ble karnevalet et viktig sted hvor arbeiderne hadde fri og kunne samles utenom arbeidet. Karnevalsfeiringen ga på den måten en arena for arbeidernes kamp for å mobilisere massene og for å kjempe fram flere fridager. Slik var karnevalet også en viktig begivenhet for arbeiderklassen.

Etter hvert deltok borgerskapet også på gatefesten. Samfunnsskissene ble mer mikset under karnevalsfeiringen. Det skjedde ikke ofte ellers. Slik ble karnevalet en årlig folkefest på tvers av sosial bakgrunn og hudfarge. Myndighetenes reaksjon på dette kom i løpet av 1920 og 30-årene med en institusjonalisering av karnevalet. Da ble sambaskolene opprettet for å sørge for å komponere musikk og dans for karnevalet i hvert deres nabolag. I Rio de Janeiro ble den første sambaskolen opprettet tidlig på 1920-tallet. Etter hvert kom sterke økonomiske interesser inn i bildet. Sambaskoler fikk sponsoring og man satte opp konkurranser mellom sambaskolene. Den første konkurransen ble holdt omtrent ti år senere. I Rio, og senere også i São Paulo, ble det bygget en sambodrom. Disse er arenaer hvor det største skolene i dag konkurrerer om det beste showet. Billettene for å se paradene i sambodromene er dyre. Konkurransen mellom sambaskolene er en tradisjon som har vart til i dag. De fleste brasilianere følger med på festlighetene gjennom direktesending på TVen.

Under militærdiktaturet ble parade-vognene

under gatefestene, som blir kalt blocos, forbudt. Da diktaturet ble avvikla, og blocos'ene igjen ble lovlige, fikk gatefesten igjen popularitet. Rundt 2000-tallet er det stor oppsving rundt gatefestene. Flere ser viktigheten i å ta til gata. Flere sosiale bevegelser (eller det man i Brasil heller kaller «movimentos populares») arrangerer egne blocos for å formidle sine politiske budskap og skape debatt. Enda flere uregistrerte blocos settes opp. Samtidig blir karnevalet også mer en fest for barna. Det er helt klart at karneval har en politisk betydning, men som Jade også understreket for oss, har det først og fremst vært om å samle befolkningen, ikke å mobilisere for noen bestemt politisk sak. Karnevalet har en over 200 år lang historie, mens demonstrasjoner inntil de siste 20 år var ulovlig. Det tar lang tid å mobilisere folk til å ta til gata, og spesielt til å være politisk bevisste.

De siste par årene har det politiske innholdet i feiringen fått oppsving. Dette både fra venstresida og høyresida. Under feiringen i fjor arrangerte organisasjonen Direita São Paulo (Høyre São Paulo) blocoen «Porão do Dops 2018», som hylltet gjerningsmenn bak torturen, forfølgelsene og drapene under militærdiktaturet. Dette skapte selvfølgelig sterke reaksjoner og endte med søksmål. På den andre siden stod karnevalparaden i sambadromen i Rio de Janeiro som et fyrtårn for samfunnskritikk og politisk misnøye det året. Dette kom som en klar reaksjon på det politiske klima etter det institusjonelle statskuppet landet opplevde i 2016, da president Dilma Rouseff ble avsatt i en omstridt riksrettssak på grunn av anklager om budsjettfiksing.

Sambaskolen Paraíso do Tuiuti, som er basert i favelaen i Rio med samme navn, kom på andreplass under fjorårets konkurranse, men deres bidrag vil nok lenge huskes av venstresida i Brasil. Med en sambatekst med blant annet frasene «Nao sou escravo de nenhum senhor» (Jeg er ikke slave til noen mester) og «Meu Deus! Meu Deus! Se eu chorar, nao leve a mal. Pela luz do candeeiro. Liberte o cativoiro social» (Min gud! Min gud! Hvis jeg gråter, ikke misforstå meg. I lyset av flammen. Slipp fri den sosialt fangede) fikk skolen for alvor satt på dagsorden at slaveriet, som i Brasil formelt ble avskaffet i 1888, ikke egentlig er avskaffet. Arbeidsforholdene til mange fattige i dagens Brasil kan karakteriseres som slavelignende. Skolens parade viste Brasils historie fra kolonitiden og slaveriet til tiden etter kuppet i 2016. Under paraden ble den daværende president Michel Temer framstilt som en vampyr høyt hevet over et opptog av folk med gule badeender rundt magen. Den gule anda har en viktig betydning i Brasil, da den ble brukt under demonstrasjonstogene mot tidligere

president Dilma Rouseff av ytterlige høyreorienterte aktører, som blant annet MBL (Movimento Brasil Livre). Av dem ble enda brukt for å vise at arbeiderpartiets (Partido dos Trabalhadores) politikk med fokus på fattigdomsreduksjon ruinerte staten. I paraden vendte Tuiuti and-symbolet på hodet med å sette en marionette-hånd hengende over folkene med gul badeand rundt magen. På en fiffig måte forsøker skolen å få vist den omfattende propagandaen de store mediehusene, blant annet Globo, brukte for å mobilisere høyresiden. Fjorårets vinner-skole Beija Flor tok også opp temaet korrupsjon i statsapparatet og den omfattende volden i Rio rundt karnevalet (som var begrunnelsen president Temer ga da han sendte inn militæret i byens favelastrøk i midten av februar i fjor). Med en enda mer anspent politisk situasjon i tiden framover, med nasjonal unntakstilstand, domsforsøkene på presidentkandidat Lula og økt mobilisering for å forene venstresida ga det oss flere grunner til å tro at karnevalene framover kom til å få større politisk betydning. Dette både for høyre- og venstresiden. Dette viste seg å være riktig under årets karneval.

I samtlige byer kunne man i år finne blocos til ære for politikeren Marielle Franco, som ble myrdet i april i fjor, etter all sannsynlighet av Rios mafia. Franco var skeiv, kvinne, svart og fra en favela i Rio, og prøvde å ta et oppgjør med myndighetenes neglisjering av favelaene og mafiaen. Hun ga venstresida et sterkt symbol i kampen mot LHBT-fobi, mannssjåvinisme, rasisme og sosio-økonomisk undertrykkelse, og viste samtidig at kampene

er forbundet og at undertrykkelse er interseksjonalistisk. Kanskje aller mest ble hun et symbol mot den høyreekstreme nyvalgte presidenten Jair Bolsonaro, som har blitt symbol for alt Marielle kjempa i mot. Til og med på sambadromen i São Paulo hadde en sambaskole Franco som tema. Videre så har enda flere blocos rettet skarp kritikk mot presidenten og de oppsiktsvekkende korrupsjonsskandalene i partiet hans. En bør kanskje nevne at Bolsonaros trumfkort i valgkampen var at han ikke selv var involvert i de store korrupsjonssakene som har rullet i Brasil de siste årene. Ekspresident Lula da Silva, som ble fengslet i april i fjor, var også tema. Flere steder hadde tilhengere satt opp blocos med krav om å løslatt presidenten. Det var rundt disse blocos'ene at de negative følgene av politiseringen av karnevalet i sammenheng med at landet er blitt ekstremt polarisert tydelig kom fram. Flere steder ble det rapportert om blocos som hadde blitt angrepet av Bolsonaro-tilhengere. Det har også vært flere saker hvor politiet og det militære har tatt til vold mot Lula-tilhengere. Med den nylig liberaliserte våpenlovgivningen så frykter man at også karnevalet kan bli sted for voldelige sammenstøt. Dette er likevel bare et uttrykk for den generelle tilstanden Brasil befinner seg i for tida, med økt polarisering, økt innflytelse fra militæret og økende hat og vold mot minoriteter.

Teksten ble opprinnelig skrevet i fjor og publisert på LAG-bloggeren. Denne versjonen er med oppdatering fra årets karneval.

Bilde fra paraden til Paraíso Tuiuti. Her vises en parodi på høyresidens demonstrasjoner mot president Dilma i 2013-14. Foto: causaoperaria.org.br

Foto: Pedrosa Neto

BERETNING FRA BARCARENA

Jeg heter Samuel Amorim er 23 år gammel og er en del av MAM (Bevegelsen for folkesuveren gruvedrift). I fjor høst var jeg 3 måneder i Norge som en del av sør-nord-brigaden.

Da jeg forlot Brasil i august i 2018 var konflikten mellom høyresiden og venstresiden allerede i gang. Vi fryktet allerede da at en høyreekstrem presidentkandidat kunne vinne presidentvalget i oktober, og at hans seier ville komme til å true demokratiet i Brasil.

Vi var klar over at kuppet i 2016 mot president Dilma gjorde det veldig vanskelig for venstresiden å vinne presidentvalget i Brasil. Den økonomiske krisen gjorde livet for oss enda vanskeligere, og høyreekstrem propaganda og falske nyheter spredte seg i sosial medier. Det vi aldri trodde, men alltid fryktet, var at en skurk skulle vinne valget. Mannen som ikke prøvde å skjule sin forakt mot kvinner, arbeidere, urbefolkning, quilombolas, sosiale bevegelser og miljø ble forvandlet til helten

Mens vi var i Norge demonstrerte vi mot høyreekstremisme i Brasil, og håpet på å gjøre befolkningen oppmerksom på risikoen ved den nye presidenten i Brasil. Norge er et av landene som investerer tungt for bevaring av regnskogen i Brasil, og Bolsonaro er en trussel mot skogen og miljøet.

I november i fjor dro jeg tilbake til Brasil og

fant raskt ut at å gjøre motstand mot den nye regjeringen var farlig. Allerede før Bolsonaros innsettelse skjønte vi hvordan de neste årene kommer til å bli. Presidenten og hans støttespillere presser og forfølger sosiale bevegelser. Bosetninger til MST (de jordløses bevegelse) får utkastelsesordre, og mange aktivister får drapstrusler og blir drept. Jeg merket at jeg nå må oppføre meg mer forsiktig fordi jeg er i en utsatt posisjon bare i kraft av å være imot hans regjering.

Etter noen få måneder med Bolsonaros regjering ser vi hvem han ønsker å tilfredsstille. Han regjerer for de rike, jordbruksnæringen, bankene og forretningsmenn, mens flertallet av befolkningen blir undertrykket. Urfolk og quilombolas er de som vil merke virkningene av denne fascistiske regjeringa først.

Mennesker må kjempe samlet for våre rettigheter og vi stoler på internasjonal solidaritet mellom folkene for å overvinne denne regjeringa som kun ønsker å fjerne våre rettigheter. I Brasil skal vi fortsette kampen for våre rettigheter og for demokratiet, og er sikker på at dere i Norge vil fortsette å støtte vår kamp.

"MINGA FOR Å FORSVARET LIVET, TERRITORIET, DEMOKRATIET, RETTFERDIGHET OG FRED"

Foto: Elise Fjordbakk

Av Andres Tintinago Gonzalez, Sør-nord brigadist 2018

FAKTA: Minga er et begrep som tilsvarer dugnad på norsk. Det er en form for felles frivillig arbeid av betydning for fellesskapet. I Colombia har urfolksbevegelsen brukt minga som et slagord som beskriver en omfattende felles mobiliseringsinnsats i kampen for deres rettigheter. Minga er rett og slett en fullstendig mobilisering av et eller flere urfolkssamfunn ledet av sine territorielle organisasjoner, og som koordineres både regionalt og nasjonalt. Målet med denne massive mobiliseringen er å forhandle løsninger på urfolks alvorligste problemer direkte med presidenten. Det har foregått flere mingas: 2005, 2009, 2014, 2017, og den siste i 2019. I 2019 mobiliserte minga seg mot president Duques regjeringsplaner (Plan Nacional de Desarrollo, PND), og for fred (å kreve en riktig implementering av fredsavtalen med FARC og kreve gjenopprettelse av fredsforhandlinger med ELN). La minga har blitt Colombias største sivilsamfunnsmobilisering som nå samler afro-etterkommere og bondeorganisasjoner.

Bønder, urfolk, afro-etterkommende og andre samfunnsgrupper, uttrykker vår misfornøyelse med dagens regjering og tar til gatene. Regjeringen har ikke oppfylt en rekke avtaler som ble signert med representanter fra befolkningen i Sør-Vest Colombia. Disse avtalene handler om økonomisk støtte til små bønder, annerkjennelse av bøndernes juridiske rettigheter, drap på sosiale ledere, den manglende implementeringen av fredsavtalen med FARC og regjeringens angrep mot overgangsjustissystem JEP.

Fredag 15. mars kl.09:20 ble medlemmer av ORDEURCA/CNA (organisasjon for by- og landutvikling) sammen med andre organisasjoner angrepet av opprørspolitiet (ESMAD) i veitunnelen ved Cajibío, Cauca. Med tåregass og skudd truet ESMAD oss. De brente demonstrantenes private eiendeler og mat. Vi besluttet å flytte leiren sørover, i Rosas, Cauca, men på vei dit ble vi stoppet av ESMAD som tok bilder og videoer av alle demonstrantene som deltok i Minga. Nå krever vi at regjeringen respekterer rettighetene våre, regjeringen må ikke bruke vold mot sosiale bevegelser som mobiliserer seg, vi krever at president Ivan Duque tar ansvar.

VÅRBRIGADEN I GUATEMALA

Vårbrigaden Granitos er per dags dato over halvveis i brigadeoppholdet i Guatemala. Her får du et innblikk i våre opplevelser og refleksjoner så langt i oppholdet, som er en blanding av små og store tanker fra de første ukene i Guatemala by og fra uteopphold i lokalsamfunnene nær Lanquin og Polochik.

Foto: Nicolas Jara Marthinsen

Krigen er ikke over

Vi sitter i hagen sammen med Doña Matilde mens hun deler sine minner fra borgerkrigen. Hun forteller oss om forsvinningene, tvangsforflytningene, drapene og soldatenes bruk av seksualisert vold som strategi. Det går plutselig opp for meg at alt dette er noe som fortsatt foregår, hvor Matilde selv ble tvangsforflyttet bare noen få år tilbake, og hennes nabo ble myrdet for å kjempe for sine egne rettigheter. Dette formidler jeg videre til henne. Hun nikker tungt og trist:

– Det er dette jeg sier til alle, ingenting forandret seg. Før eller etter fredsavtalen, det er det samme svarer hun.

I en samtale med kateketen Don David forteller jeg om hva jeg har lært om geriljaen. Tilbake kommenterer han at det er jo soldatene for de fattige, bøndene. Men militæret er jo de rikes soldater. Hva innebærer dette i en tid etter fredsavtale? For militærets tilstedeværelse forblir sterk, mens geriljabevegelsen har forsvunnet. Nå er det bare de rike som har soldater til å ta vare på seg og sine interesser. Det er lettere nå for bedrifter og eliten generelt å igangsette store prosjekter som vannkraftverk, sukker- eller palmeoljeplantasjer, for det finnes ingen farlig gerilja i veien. Om bønder og urfolk stritter imot er militæret raskt på plass

Kristin Dilani

Barn, mais og håp

– Oun, wiep, oship. Helen og Lydia på ti og tretten år lærer meg å telle oppe i milpaen. Milpaen er et jorde som ligger oppe i fjellet, der det dyrkes mais, gresskar og bønner om hverandre, samt planter som tilfører hverandre nitrogen og skygge, og som hjelper hverandre å vokse. I bratte og tørre nedoverbakker vokser disse plantene sammen med chili og koriander, og dette utgjør de fleste ingrediensene i de mange av måltidene som lages på kjøkkenene i husene nede ved elven.. Jeg får en større forståelse for den direkte kontakten mellom jorden og mennesker. Jeg tenker over hvor sårbart lokalsamfunnet er med tanke på å miste retten til jorda og til vannet i den turkise elven – rettigheter de har kjempet for i over ti år. Dette er kamper de har vunnet. Men hva med problemer som er mer komplekse enn å stanse en gruve eller et vannkraftverk? Jeg begynner å forstå hvor sårbare menneskene som lever direkte av jorda er for klimaendringer. Klimaendringer som menneskene som bor her hverken har bidratt til, eller har makt over. Det gir meg styrke til å fortsette kampen hjemme. Livet er egentlig som en milpa: det er komplekst og alle deler avhenger av hverandre. Tar vi vare på milpaen, passer den på oss tilbake. Det samme gjelder klima. Jeg kikker ut i milpaen og på mine to små venner. – Kayip, håp, teller vi videre, sammen.

Matilde Solberg Clemetsen

Kampen for et levebrød

Etter å ha tilbragt noen uker i Guatemala by var overgangen til livet på landsbygda enorm. Dette opplevdes som to vidt forskjellige verdener, faktisk like stor forskjell som mellom Norge og Guatemala by. Plutselig så jeg veldig tydelig det store klasses skillet i landet, et klasseskille som bygger på etnisitet og rasisme. Denne reisen har gjort det veldig tydelig for meg hvilke mennesker som blir født med sølvskje i munnen, og dette er helt klart ikke mayabefolkningen, på tross av at de er i majoritet i Guatemala. Kontrasten er stor mellom by og land, overklassen og urbefolkning. I dette landet gir byen muligheter og landet utfordringer.

I løpet av tiden sammen med menneskene i to små lokalsamfunn i nærheten av Lanquin, står mange ord igjen. Jeg følte på gjestfrihet, glede og åpenhet. Deres nære forhold til naturen, nøkternhet og respekt for jorden vi lever på er nok noe vi kan lære av i Norge. Jeg så hvor hardtarbeidende disse småbøndene er, hvor stor tilknytning de har til disse landområdene, naturen og hva jorden gir dem. Det gjør meg trist å tenke på håpløsheten disse menneskene, mine venner står ovenfor. Den endeløse kampen de kjemper hver dag for å få nok mat på bordet, der de arbeider hardt på de små og ofte lite fruktbare landområdene de disponerer. Jeg møtte mange mennesker som fortalte meg om utfordringene knyttet til å kunne overleve på det man dyrker selv. Uten betalt arbeid står man derfor i en ekstremt sårbar situasjon, en situasjon som fort kan forverres. I juni er det valg i Guatemala. Jeg får vondt i magen når jeg tenker på hvem som skal representere mine venner.

Linda Haglund

På ett av mine uteopphold havnet jeg i en situasjon jeg nå ønsker å dele. Ikke for å fremmedgjøre de fantastisk flotte og sterke menneskene vi ble kjent med, eller for å svekke deres viktige og verdige kamper. Tvert om mener jeg det er viktig å vise de mange forskjellige sidene og erfaringene fra brigade og fra Latin-Amerika. I landsbyen vi besøkte hadde folk i hovedsak katolsk eller evangelisk religiøs tilknytning. Jeg fikk delta på en evangelisk gudstjeneste, og jeg har aldri sett noe lignende. Det var tungetale, folk sang, skrek og ba på sine knær, gråt høyløst og ropte til gud med hendene i været. Menigheten danset så armer og ben fløy veggimellom, folk hadde rykninger og hoppet, øynene rullet bak i hodet, kollapset og ristet på bakken før de energiske spratt opp igjen. Aldri før har jeg følt meg så ureligiøs og stiv. Jeg må ha sett ut som en hvit torsk der jeg sto og gapte. Når denne underlige dansen begynte, trodde jeg først at jeg vitnet et kollektivt epilepsi-anfall. Men som jeg ble fortalt, var de bare «fulle av Gud». Menneskene i dette lokalsamfunnet fører en verdig og tøff kamp, blant annet for sin rett til jord og utvikling. Nettopp derfor setter jeg så pris på innblikket i en mindre synlig side av kampen; følelsene. Jeg innså hvor viktig den rollen religion spiller som en samlingsplass for å få utløp for frustrasjoner og fortvilelser faktisk er. Folk i dette lokalsamfunnet lever under et enormt press, med en hverdag preget av ekstrem fattigdom. Dessuten er det jo slik i hele verden at det er et mangfold av uttrykksformer og typer samlingsplasser, og nettopp det synes jeg er veldig verdifullt. Med bakgrunn i det vi har lært om kolonialismen og den fortsettende imperialismen i landet, er det bare synd at det er kristendommen som skal ta den rollen. Neste uteopphold håper jeg å få delta på en Maya-seremoni.

Matilde Angeltveit

Et klima i forandring/En småbondes utfordringer

Elias ser utover fjellene som deles av lokalsamfunnet. Vi står øverst i familiens milpa. Dette året preges av tynne og lave maisplanter. Det unormalt tørre været har gjort at plantene ikke har vokst, og heller ikke kommer til å gi en innhøsting som dekker matbehovet til familien. Elias forteller at familier stadig oftere må kjøpe mais og bønner for å overleve. Dette er vanskelig for de som ikke har en jobb eller en stabil inntektskilde.

På vei hjem fra dagens arbeid i milpaen. –Jeg vil heller jobbe på min egen jord og ikke ha penger, enn å jobbe for en landeier.

Nicolas Jara Marthinsen

MIGRASJONENS ANISKTER

Foto: Matilde Clemetsen
Tekst: Matilde Clemetsen og Linda Haglund

Hver dag passerer 300 mennesker grensen mellom Guatemala og Mexico, på migrasjonsruten nordover. Antallet mennesker som forsøker å migrere fra Mellom-Amerika er stadig, på tross av høy statistikk for voldtekter, kidnappinger, ran og vold mot migranter, og at situasjonen som venter migrantene i USA er usikker. Hvem er disse migrantene og hvorfor reiser de fra familiene og hjemmene sine? I denne fotoreportasjen fra migrasjonssenteret Hogar de la Misericordia i grensebyen Arriaga får du et innblikk i hvorfor så mange forsøker å migrere fra Mellom-Amerika.

Håp om trygghet: «Man burde bli i hjemlandet sitt, men man vil ikke miste livet». Marlon Velazques fra Honduras er en av de mange menneskene innom migrasjonssenteret for å ta et pust i bakken på vei mot USA. Han reiser med datteren sin, og forteller at den tilfeldige volden i hjemlandet er utålelig. «Man kan ikke bo noe sted, om det så er i byen eller på landsbygda. Staten passer på deg hvis du har penger. Men, hvis du er fattig blir du etterlatt». Marloun håper at han kan skape en tryggere framtid for barna sine hos det rike nabolandet i nord.

Alene: – Jeg sa til konen min: Jeg drar og søker arbeid, og jeg tar med meg folk. Når jeg kommer fram, ringer jeg. Pedro fra Honduras reiste med sønnen sin nordover mot USA, før sønnen ble tatt av grensevakter. Nå fortsetter han alene på reisen nordover. Han er ved mot, men forteller at han bekymrer seg for at familien som er igjen hjemme ikke spiser.

Alt som trengs?: De fleste migrantene reiser til fots mesteparten av distansen. Slik kan de unngå grensevakter og politi. Med seg har de en sekk som rommer tre t-skjorter og tre bukser, medisiner, tannkrem, og en god porsjon håp på reisen mot sitt nye liv.

Sammen: Hvordan er det å være familie på flukt? Edgar og Yoselin har allerede reist langt med sine to barn og Yoselins bror. De har reist fra Honduras i håp om å kunne gi barna sine en bedre fremtid med bedre skolegang. De flykter fra vold, spesielt de kriminelle gjengene som begynner å rekruttere barn allerede i 12-årsalderen. De flykter også fra fattigdom, fordi minstelønnen ikke strekker til for at familien kan spise seg mette. Yoselin forteller at det er tøft å migrere med familie fordi barna lider av mangel på mat og vann, og de store avstandene de må gå i stekende varme.

Dette er Edgars tredje forsøk på å krysse grensen, men det er første gang han forsøker å migrere sammen familien. Når vi spør han om migrasjonen var frivillig, svarer han raskt. Man migrerer fordi kriminaliteten truer livet ditt. Det var ikke frivillig å migrere».

Verdt risikoen: Migrantene er klar over at de legger ut på farlige reiser, der statistikken for kidnappinger, menneskehandel og vold er høy. – Du tror på rettferdighet i ditt land, ikke sant? Det gjør vi ikke i mitt land, forteller Edgar fra Guatemala. Migrantene Grebil, Mukil og Edgar forteller at de opplever hjemlandene sine som minst like farlige som reisen nordover. Risikoene er noe de er villige til å ta for familiene sine, for å kunne ha muligheter, for å kunne overleve.

Lange timer: Blant alle mennene på migrasjonssenteret er det kun én kvinne. Yoselin forteller at livet som kvinne på flukt kan være ensomt. Hun er 25 år, kone og mor til to barn. Bak de smilende øynene skjuler det seg mange tanker for fremtiden. Kvinner som migrerer er spesielt utsatt for ran og seksuell vold, og det er derfor ikke mange kvinner som legger ut på reisen. De få som migrerer, reiser sammen med familiene sine. Slik kan de reise om ikke trygt, litt tryggere.

Den store drømmen: Ivan og Christopher er i starten av 20-årene og planlegger å søke om lovlig oppholdstillatelse. Bak håpefulle smil gjemmer det seg to dystre historier om tilfeldig vold i Guatemala. Christophers mor, far, kusine og søsken ble brutalt drept under en begravelse, der gjengmedlemmer tok seg inn i hjemmet på morgenen og skjøt mot hele familien. Christopher forteller at han sliter med å forstå hva som har skjedd, og at han gjerne vil jobbe som bilmekaniker når han kommer fram. Ivan var i en motorsykkelulykke etter å ha blitt forfulgt av gjengmedlemmer, og vil flytte inn hos onkler og tanter som allerede bor i USA. Ivan og Christopher reiser sammen, men har forskjellige stater som mål, og håper at prosessen om å søke om asyl blir rettferdig.

Midlertidig husly: Hver natt sover forskjellige mennesker i køyesengene, og de fleste er unge menn fra Guatemala, El Salvador og Honduras. Disse tre landene har til felles at de har mye ressurser og dyrkbar jord, men samtidig utbredt fattigdom og ressurser er som er ujevnt fordelt. Landene sliter med noen av verdens høyeste voldsnivåer. Forskning viser en sammenheng mellom økning i det generelle voldsnivået og at flere mennesker legger ut på migrasjonsrutene nordover. Migrasjonen fra Mellom-Amerika fortsetter stødig, og kommer til å fortsette så lenge den tilfeldige volden fortsetter, og så lenge det finnes få muligheter til verdig betalt arbeid. Haugen med gjenlagt tøy i sovesalen vitner om antallet mennesker som er innom migrasjonssenteret i Arriaga, en kleshaug som kommer til å øke så lenge landene preges av problemene.

ORGANISERTE FANGER SULTESTREIKER I CHIAPAS

Fengslet uten dom, i et system som systematisk undertrykker de marginaliserte. Fanger organisert i arbeidskollektivet No Estamos Todxs har nå tydd til sultestreik for å kreve sine rettigheter.

Illustrasjoner: Juan de la Cruz Ruiz og britiske Lou til kunstaksjonen
Tekst: Vilma Taubo og Kristin Dilani Nadarajah

15. mars begynte kamerater fra tre fengsler i Chiapas, sør i Mexico, en sultestreik. De stiller krav om rent og gratis vann, tilgang på autorisert legehjelp og tilstrekkelige medisiner i fengselet. I de første ukene har det blitt delt tekster, illustrasjoner og oppfordringer laget av innsatte og støttespillere utenfra. På et av bildene lyder teksten: «De kan reise murer mellom oss, men aldri kutte båndene av solidaritet som forener våre opprørske hjerter. Umiddelbar og ubetinget frihet til fangene i den vedvarende sultestreiken i Chiapas!»

Sultestreiken er organisert av arbeidskollektivet «No Estamos Todxs» (Vi er ikke alle), som organiserer seg på utsiden og innsiden av fengselsmurene, og kjemper for friheten til de politiske fangene. Arbeidskollektivet er bygget på idéen om at alle som sitter innenfor murene er politiske fanger. En av årsakene er det politiske systemet som fengslene er en del av, der man ser en tydelig videreføring av rasismen som marginaliserte grupper har opplevd gjennom historien. I tillegg mener kollektivet at dagens fengselssystem er sterkt tilknyttet kapitalismens nye ansikt. Dette begrunnes ved stadig flere privateide fengsler og statens økonomiske gevinst av at folk sitter inne. Korrupsjon er en av de store utfordringene som videreføres i alle statens institusjoner, hvor sprengt kapasitet er en stor utfordring for de innsatte, men hensiktsmessig for økonomien. På denne måten kan vi forstå hvordan den nasjonale økonomien er en indre drivkraft for at denne formen for fengselssystem lever videre. Her er fengselssystemet en inntektskilde, ikke en utgift.

No Estamos Todxs stiller også spørsmål ved hvorfor det er så vanskelig å se for seg en annen rettspraksis. I en region hvor kollektiv håndtering av såkalte lovbrudd har

vært tradisjonell praksis blant urfolk, har det i lang tid blitt praktisert andre former enn den vestlige normen. En norm som har spiret ut i fra statens måte å forhindre opprør fra den fattige arbeiderklassen, helt siden implementeringen av det moderne fengselet i England på 1800-tallet. Der intensjonen ikke var å rehabilitere, men å kontrollere. Arbeidskollektivet stiller seg derfor kritiske til å akseptere dagens rettssystem som det mest rettferdige, uten å vurdere andre alternativer.

San Cristóbal våkner tidlig til en ny dag når vi torsdag passerer et sentrum som er sterkt preget av én hovedinntektskilde: turisme. I det vi gradvis forlater tettbebyggelse for landevei er det en tydelig forandring i hvem som går gatelangs. Det hvite sentrumet som tidligere ble dominert av den spanske eliten, domineres i dag av globale eliter som har mulighet til å reise. Det er lite representativt for alt som finnes utenfor og for måten folk lever i regionen. Etter en halvtimes kjøretur ankommer vi CERSS #5, et fengsel omringet av høye gjerder med piggråd. Store plansjer utenfor forteller hva som er tillatt å ha med inn. Kameratene fra No Estamos Todxs har fortalt oss om kleskodene, som offisielt forklares med muligheten for forveksling med innsatte eller ansatte. I lang tid begrenset de blant annet urfolkskvinnens besøk, fordi den svarte grunnfargen i deres tradisjonelle bekledding hindret dem i å passere.

Det henger en Coca Cola-boks ensomt i taket på bua der vi blir stemplet inn. Under besøket blir boksen et ironisk symbol i det hele. Hva henger høyest innenfor rettssystemets tykke murer? Er det profitt eller rehabilitering? Rettferdighet eller kapitalismen?

Etter at en kamerat nylig ble frikjent, er det to innsatte igjen i arbeidsgruppen

«Urfolksstemmer i motstand». Hver torsdag får de besøk utenfra. Sammen prater de om det som er vanskelig, men fylles også med en styrke og motivasjon for å fortsette å organisere seg. Kameraten Alfredos løslatelse var en seier, men for Juan de la Cruz Ruiz og Adrian Gomez Jimenez fortsetter kampen fra innsiden. Juan og Adrian har vært fengslet i mange år uten dom. I løpet av de henholdsvis tolv og femten årene de har sittet inne har de vært ofre for falske anklager og det finnes ikke bevismateriale som taler mot deres sak. Innrømmelser om kriminelle handlinger er et resultat av tortur brukt som utpressingsmiddel. De sitter inne for handlinger de ikke har begått.

Som fange i Mexico har du krav på tolk som skal være tilstede gjennom hele den juridiske prosessen. Kameratene på innsiden tilhører begge urfolksgruppen Tzotzil og snakker språket med samme navn. Da Juan og Adrian ble anklaget for ugjerningene, kunne ingen av dem fransk. Likevel var det dette språket alt foregikk på. I de få tilfellene der de har blitt tilbudt tolk, har det vært på tzeltal, et av de andre ti urfolksspråkene i regionen. Juan forteller at de fleste som sitter i dette fengselet er urfolk, uten utdannelse og spansk kunnskaper. Deres mulighet til å forsvare seg er derfor svekket. Da Juan og Adrian begynte å organisere seg sjette juli i fjor, var det for å kjempe for denne og alle de andre rettighetene de i teorien har, men som ikke anerkjennes i praksis.

Innenfor fengselets vegger er alt til salgs. Sengeplasser, vann, TV-er, dop, smarttelefoner. Om du har penger kan du leve et relativt komfortabelt liv på innsiden. Men i delstaten som er rik på naturressurser, er majoriteten av befolkningen fattig. Gjentatte rapporter på menneskerettsbrudd illustrerer den gjennomgående skjeve maktbalansen, på samme måte som den høye andelen av urfolk som

sitter inne. Menneskerettighetsorganisasjoner som FRAYBA og SIPAZ er blant flere som har rapportert om den strukturelle volden som spesielt urfolk er, og har vært, ofre for.

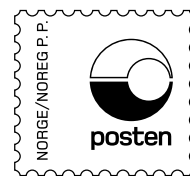
En viktig side av denne voldsutøvelsen er fengsling uten dom. I følge FN satt 44% av meksikanske fanger inne uten dom i 2015. Artikkel 11 i verdenserklæringen av 1948 stadfester at enhver som er anklaget for en straffbar handling, har rett til å bli ansett som uskyldig inntil det motsatte er bevist. For å følge opp dette i praksis trådte det i kraft en ny straffelovsreform i Mexico i 2016. Den fastslår dommeres forpliktelse til å fra nå av frikjenne uskyldige som har sittet inne i to år uten dom. Adrián Gómez Jiménez hadde inntil februar i år sittet femten år uten dom. Juan de la Cruz Ruiz i tolv.

I tillegg til de to innsatte i fengselet CERSS #5, er organiserte kamerater i CERSS #14 CERSS #10 en del av sultestreiken som begynte 15.mars. Siden da, har kameratene mottatt trusler og straffer fra fengselsbetjenter for å få en slutt på streiken. Fire kamerater er satt i isolasjon på glattceller og flere har blitt nektet besøk.

Menneskerettighetsorganisasjonen FRAYBA har startet en underskriftskampanje til støtte for de 20 kameratene som streiker. En kunstaksjon er en av flere ulike aksjoner som har blitt igangsatt nasjonalt og internasjonalt for å vise solidaritet i kampen.

Vårbrigaden Granitos har laget podcasten «Fengslet av systemet» om historien til Adrian Gomez Jimenez og bakgrunnen for noe av spenningen i regionen. Videre oppfordres du til å følge med på utviklingen av sultestreiken. Det kan du gjøre på facebooksidene «Grupo de Trabajo No Estamos Todxs». Hør på, del og slutt deg til aksjonene. Vi er ikke alle frie!

Søk innen 1.oktober!

Som solidaritetsbrigadist lærer du spansk, deltar på politisk program med lokale organisasjoner og du bor på landsbygda og deltar i dagliglivet til familiene der. Disse erfaringene og denne nye kunnskapen tas med hjem inn i livet i Norge hvor vi jobber for å formidle det videre. Spanskkunnskaper er en fordel, men ikke et krav.

Latin-Amerikagruppene i Norge (LAG)

